

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje

IZ POVIJESTI ŠKOLSTVA: ŠKOLSTVO I PEDAGOGIJA IZMEĐU DVAJU SVJETSKIH RATOVA

I. međunarodni znanstveni skup / First International Scientific Conference

Osijek, 10. i 11. rujna 2026. / Osijek, September 10th and 11th 2026

FROM THE HISTORY OF EDUCATION: EDUCATION AND PEDAGOGY BETWEEN THE TWO WORLD WARS

Knjižica sažetaka / *Book of Abstracts*

PROGRAMSKI ODBOR / PROGRAM COMMITTEE:

dr. sc. Štefka Batinić (Zagreb, Hrvatska/Croatia)

dr. sc. Sergej Filipović (Osijek, Hrvatska/Croatia)

mr. sc. Maja Nikolova (Beograd, Srbija/Serbia)

dr. sc. Suzana Miovska-Spaseva (Skopje, Makedonija/Macedonia)

dr. sc. Edina Nikšić Rebihić (Sarajevo, Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina)

dr. sc. Edvard Protner (Maribor, Slovenija/Slovenia)

dr. sc. Igor Radeka (Zadar, Hrvatska/Croatia)

dr. sc. Nemanja Spasenovski (Osijek, Hrvatska/Croatia)

dr. sc. Snježana Šušnjara (Sarajevo, Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina)

dr. sc. Branko Šuštar (Ljubljana, Slovenija/Slovenia)

dr. sc. Dinko Župan (Slavonski Brod, Hrvatska/Croatia)

ORGANIZACIJSKI ODBOR / ORGANIZING COMMITTEE:

Sergej Filipović (Osijek, Hrvatska/Croatia), tajnik

Nemanja Spasenovski (Osijek, Hrvatska/Croatia), član

Dinko Župan (Slavonski Brod, Hrvatska/Croatia), predsjednik

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

i

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST
- PODRUŽNICA ZA POVIJEST SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE

organiziraju

***I. međunarodni znanstveni skup „Iz povijesti školstva:
školstvo i pedagogija između dvaju svjetskih ratova”***

*1st International Scientific Conference “From the History of Education:
Education and Pedagogy Between the Two World Wars”*

Filozofski fakultet u Osijeku
Faculty of Humanities and Social Sciences in Osijek

Lorenza Jäger 9, Osijek, Hrvatska/Croatia

10.-11. rujna/September 2026.

PROGRAM SKUPA / CONFERENCE PROGRAMME

I. međunarodni znanstveni skup „Iz povijesti školstva: školstvo i pedagogija između dvaju svjetskih ratova“

1st International Scientific Conference “From the History of Education:
Education and Pedagogy Between the Two World Wars”

DAN 1 – ČETVRTAK / DAY 1 – THURSDAY

10. rujna 2026. / 10 September 2026

9:00–9:30 **Prijava – registracija sudionika / Participant Registration ·**
UČIONICA 39 / ROOM 39

9:30–10:00 **Svečano otvaranje skupa / Opening Ceremony · UČIONICA**
39 / ROOM 39

10:00–11:00 **PLENARNO PREDAVANJE / Plenary Lecture · UČIONICA 39**
/ ROOM 39

Štefka Batinić (Hrvatska/Croatia)

Tri ogledne škole kao modeli nove pedagoške prakse u Hrvatskoj
tridesetih godina 20. stoljeća

*Three Demonstration Schools as Models of New Pedagogical Practice
in Croatia in the 1930s*

11:00–11:15 · Pauza za kavu / Coffee Break

11:15–12:30 UČIONICA 39 / ROOM 39

SESIJA 1A – Reforme i upravljanje školstvom
(Reforms, and Governance of Education)

Vlasta Švoger (Hrvatska/Croatia)

Razvoj hrvatskog pučkog školstva u zadnjim desetljećima 19. i prvim desetljećima
20. stoljeća

*The Development of Croatian Primary Education in the Late Nineteenth and Early
Twentieth Centuries*

Sergej Filipović (Hrvatska/Croatia)

Zakonski okviri srednjeg školstva u Hrvatskoj 1918.–1941.

The Legal Framework of Secondary Education in Croatia, 1918–1941

Edina Nikšić Rebihić (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina)

Pedagoško gledište Bošnjaka u Bosni i Hercegovini između dva svjetska rata
Bosniak Perspectives on Education in Bosnia and Herzegovina between the Two World Wars

Vučina Zorić (Crna Gora/Montenegro)

Prosvjetno-reformski učiteljski pokret u Crnoj Gori između dva svjetska rata
The Educational Reform Movement among Teachers in Montenegro between the Two World Wars

11:15–12:30 UČIONICA 32 / ROOM 32

**SESIJA 1B – Modernizacija pedagogije i odgojno-obrazovnih ustanova
(Modernization of Pedagogy and Educational Institutions)**

Igor Radeka (Hrvatska/Croatia)

Modernizacija školstva i pedagogije u Hrvatskoj između svjetskih ratova
The Modernization of Education and Pedagogy in Croatia during the Interwar Period

Edvard Protner (Slovenija/Slovenia)

Classification of Pedagogical Paradigms in Light of Pedagogical Controversies in Slovenia Between the Two World Wars
Klasifikacija pedagoških paradigmi u kontekstu pedagoških kontroverzi u Sloveniji između dvaju svjetskih ratova

Aleksandra Ilić Rajković (Srbija/Serbia)

„Osnova za pedagoška predavanja“ J. F. Herbarta: neobjavljeni prijevod Milana Ševića
J. F. Herbart's "Outline of Pedagogical Lectures": Milan Šević's Unpublished Translation

Hrvoje Potlimbrzović (Hrvatska/Croatia)

Razmatranja Marijana Tkalčića o školstvu i pedagogiji između dvaju svjetskih ratova
Marijan Tkalčić's Views on Education and Pedagogy during the Interwar Period

Branimir Mendeš (Hrvatska/Croatia)

Ustanove za djecu rane i predškolske dobi u Hrvatskoj u razdoblju između dva svjetska rata
Early Childhood and Preschool Institutions in Croatia between the Two World Wars

12:30–14:30 · Pauza / Break

14:30–15:45 UČIONICA 39 / ROOM 39

SESIJA 2A – Školstvo, politika i ideologija (Education, Politics, and Ideology)

Dinko Župan (Hrvatska/Croatia)

Školske spomenice kao izvor za istraživanje ideologizacije školstva između dva svjetska rata

School Memorials as Sources for the Study of the Ideologization of Education between the Two World Wars

Ivica Miškulin (Hrvatska/Croatia)

Mato Lovrak i jugoslavenstvo (1919.–1928.

Mato Lovrak and Yugoslavism (1919–1928)

Ivan Milec (Hrvatska/Croatia)

Profesori i politika u razdoblju Kraljevine Jugoslavije – primjeri politički aktivnih profesora s područja Slavonskog Broda

Professors and Politics during the Kingdom of Yugoslavia: Examples of Politically Active Teachers from the Slavonski Brod Area

Mark Gjokaj (Crna Gora/Montenegro)

Inovativnosti hrvatskog školstva u kontekstu političkih i kulturnih promjena u doba Banovine Hrvatske

Innovations in Croatian Education in the Context of Political and Cultural Changes during the Banovina of Croatia

Marko Kevo (Hrvatska/Croatia)

Disciplinski postupci u Državnoj realnoj gimnaziji u Slavonskom Brodu tijekom 1930-ih zbog optužbi za komunističku propagandu

Disciplinary Procedures at the State Real Gymnasium in Slavonski Brod in the 1930s over Allegations of Communist Propaganda

14:30–15:45 UČIONICA 32 / ROOM 32

**SESIJA 2B – Pedagogijska teorija, mediji i profesionalna praksa
(Pedagogical Theory, Media, and Professional Practice)**

Zvonimir Komar (Hrvatska/Croatia)

Ontološki karakter predmeta znanosti pedagogije u misli Stjepana Matičevića

The Ontological Nature of the Subject Matter of Pedagogy as a Science in Stjepan Matičević's Thought

Zoran Dimić (Srbija/Serbia)

Dečje radio emisije u službi obrazovanja i vaspitanja – slučaj Waltera Benjamina
Children's Radio Programs in the Service of Education and Upbringing: The Case of Walter Benjamin

Ana Šitina Žepina (Hrvatska/Croatia)

Didaktički aspekti publikacijske i muzejske djelatnosti Julija Kempfa
Didactic Aspects of Julije Kempf's Publishing and Museum Work

Nemanja Spasenovski (Hrvatska/Croatia)

Pedagogijske implikacije rane kritičke teorije društva: odgoj, škola i obrazovanje u djelima ranih frankfurtovaca (1923.–1945.)
Pedagogical Implications of Early Critical Social Theory: Upbringing, School, and Education in the Works of Early Frankfurt School Scholars (1923–1945)

Ines Blažević i Branimir Mendeš (Hrvatska/Croatia)

Analiza razvoja uloge stručnog suradnika pedagoga u kontekstu uvođenja odgojitelja, učitelja i nastavnika – pripravnika u samostalni odgojno-obrazovni proces
The Development of the Role of the School Pedagogue in the Context of Introducing Trainee Educators and Teachers into Independent Educational Practice

15:45–16:00 · Pauza za kavu / Coffee Break

16:00–17:30 UČIONICA 39 / ROOM 39

SESIJA 3A – Obrazovanje žena (Women's Education)

Amer Ćaro i Mirza Džananović

(Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina)

Izazovi edukacije žena u Zenici između dva rata

Challenges of Women's Education in Zenica during the Interwar Period

**Nikolina Knezović, Anita Imre i Ivana Jovanović (Bosna i Hercegovina/
Bosnia and Herzegovina)**

Žensko obrazovanje u Hercegovini između dvaju svjetskih ratova: primjer Domaćinske škole Školskih sestara franjevki u Mostaru

Women's Education in Herzegovina during the Interwar Period: The Case of the Domestic Science School of the Franciscan Sisters in Mostar

Andrea Klobučar (Hrvatska/Croatia)

Državna ženska stručna škola u Zagrebu u razdoblju od 1918. do 1941. godine s obzirom na nastavne programe i profesionalizaciju žena

The State Women's Vocational School in Zagreb (1918–1941): Curricula and Women's Professionalization

Ivan Armanda (Hrvatska/Croatia)

Škola za sestre bolničarke s pravom javnosti Družbe milosrdnih sestara sv. Križa u Zagrebu (1934.–1944.)

The Nursing School of the Congregation of the Sisters of Mercy of the Holy Cross in Zagreb (1934–1944)

Valerija Turk-Presečki (Hrvatska/Croatia)

„Živi životom potpuno emancipirane dame koji nije za nastavnicu“ – studija slučaja o društvenom položaju gimnazijskih profesorica u međuratnom Bjelovaru
“She Lives the Life of a Fully Emancipated Lady, Which Is Not Suitable for a Female Teacher” – A Case Study of the Social Status of Female Secondary School Teachers in Interwar Bjelovar

Marina Šutalo (Hrvatska/Croatia)

Aktualizacija djelovanja Marije Pinterović

Actualization of Activities of Marija Pinterović

16:00–17:30 UČIONICA 32 / ROOM 32

SESIJA 3B – Lokalna povijest školstva (Local History of Education)

Veronika Završki (Hrvatska/Croatia)

(Dis)kontinuitet praksi: osječko školstvo na kraju starog i početku novog poretka 1918./1919. godine

(Dis)Continuity of Educational Practices: Schooling in Osijek at the Transition from the Old to the New Order, 1918–1919

Ivana Španić Martinek (Hrvatska/Croatia)

Prilog proučavanju školstva u Križevcima između dvaju svjetskih ratova (1918.–1941.)

A Contribution to the Study of Schooling in Križevci during the Interwar Period (1918–1941)

Domagoj Krpan (Hrvatska/Croatia)

Pučko školstvo u Kostreni između dva svjetska rata

Elementary Education in Kostrena during the Interwar Period

Marijo Krnić (Hrvatska/Croatia)

Osnovno školstvo u Zadvarju u međuratnom razdoblju: lokalna odgojno-obrazovna praksa u kontekstu društveno-političkih promjena

Primary Education in Zadvarje during the Interwar Period: Local Educational Practice in the Context of Socio-Political Changes

Katarina Aladrović-Mehandžija (Hrvatska/Croatia)

Život u školskim klupama u sibirskom i odvoračkom kraju prikazan kroz školske spomenice između dva svjetska rata

School Life in the Sibinj and Odvorci Areas as Documented in School Memorials during the Interwar Period

Jelena Barić Antonić (Hrvatska/Croatia)

Opatijsko školstvo u vrijeme talijanske fašističke uprave

The School System in Opatija during the Period of Italian Fascist Rule

DAN 2 – PETAK / DAY 2 – FRIDAY

11. rujna 2026. / 11 September 2026

9:30–10:00 Predstavljanje izložbe / Exhibition Presentation · UČIONICA 39 / ROOM 39

Čehoslovačka škola Masarykova Bjelovar (1925.–1941.)
“The Masaryk Czechoslovak School in Bjelovar (1925–1941)”

10:00–11:00 PLENARNO PREDAVANJE / Plenary Lecture · UČIONICA 39 / ROOM 39

Snježana Šušnjara (Bosna i Hercegovina/ Bosnia and Herzegovina)
Školstvo u Bosni i Hercegovini u sjeni dvaju svjetskih ratova
Education in Bosnia and Herzegovina in the Shadow of Two World Wars

11:00–11:15 · Pauza za kavu / Coffee Break

11:15–12:30 UČIONICA 39 / ROOM 39

SESIJA 4A – Učiteljstvo: status, organiziranje i djelovanje
(The Teaching Profession: Status, Organization, and Activities)

Šime Barbaroša (Hrvatska/Croatia)

Organizacija školstva za talijanske okupacije Dalmacije od 1919. do 1924. godine
The Organization of the School System during the Italian Occupation of Dalmatia, 1919–1924

Marijan Buljan (Hrvatska/Croatia)

Djelovanje Udruženja jugoslavenskog učiteljstva/Jugoslavenskog učiteljskog udruženja u Splitu i Primorskoj banovini tijekom međuratnog razdoblja
Activities of the Association of Yugoslav Teachers/Yugoslav Teachers' Association in Split and the Littoral Banovina during the Interwar Period

Suzana Miovska-Spaseva (Makedonija/Macedonia)

The Status and Work of Primary-School Teachers in the Vardar Part of Macedonia Between the Two World Wars
Položaj i rad učitelja osnovnih škola u vardarskom dijelu Makedonije između dvaju svjetskih ratova

Maja Nikolova (Srbija/Serbia)

Education of Teachers in Serbia During the Interwar Period

Obrazovanje učitelja u Srbiji u međuratnom razdoblju

Nikola Cik (Hrvatska/Croatia)

Dr. Ivan Kranjčev (1900.–1957.)

Dr. Ivan Kranjčev (1900.–1957.)

11:15–12:30 UČIONICA 32 / ROOM 32

**SESIJA 4B – Gimnazije i specijalizirane škole
(Gymnasiums and Specialized Schools)**

Danijel Jurković i Borna Stanko (Hrvatska/Croatia)

History of the Archbishop's Classical Gymnasium in Zagreb Between the Two World Wars

Povijest Nadbiskupske klasične gimnazije u Zagrebu između dvaju svjetskih ratova

Edi Zubović (Hrvatska/Croatia)

Djelovanje dubrovačke gimnazije između dva svjetska rata (1918.–1941.)

The Work of the Dubrovnik Gymnasium during the Interwar Period (1918–1941)

Zdravka Jelaska Marijan (Hrvatska/Croatia)

Problemi djelovanja Ženske realne gimnazije u Splitu tijekom međuratnog razdoblja u svjetlu pisanja dnevnog tiska

Challenges in the Work of the Girls' Real Gymnasium in Split during the Interwar Period as Reflected in the Daily Press

Hrvoje Pavić i Zlata Živaković-Kerže (Hrvatska/Croatia)

Osnutak, organizacija i poteškoće djelovanja Muzičke škole u Osijeku u međuratnom razdoblju

The Establishment, Organization, and Challenges of the Music School in Osijek during the Interwar Period

12:30–14:30 · Pauza / Break

14:30–15:45 UČIONICA 39 / ROOM 39

**SESIJA 5A – Kurikulum, jezik i nacionalni identitet
(Curriculum, Language, and National Identity)**

Fengru Zou (Srbija/Serbia)

National Education through History Teaching: Constructing Yugoslav National History in Primary School Textbooks after the 1934 Curriculum Reform
Nacionalni odgoj kroz nastavu povijesti: oblikovanje jugoslavenske nacionalne povijesti u udžbenicima za osnovnu školu nakon nastavne reforme iz 1934. godine

Perica Vujić (Hrvatska/Croatia)

Jezična obilježja udžbenika povijesti prve polovice 20. stoljeća
Linguistic Features of History Textbooks from the First Half of the Twentieth Century

Ivana Cvijović Javorina (Hrvatska/Croatia)

Nastava stranih jezika u „novom duhu“: prijedlozi za reformu u Banovini Hrvatskoj
Foreign Language Teaching in the “New Spirit”: Proposals for Reform in the Banovina of Croatia

Tomislav Košta (Hrvatska/Croatia)

Uloga školskog pjevanja u oblikovanju nacionalnog identiteta u hrvatskom školstvu između dvaju svjetskih ratova
The Role of School Singing in Shaping National Identity in Croatian Education during the Interwar Period

Domagoj Novosel (Hrvatska/Croatia)

Učitelj u prigradskim selima Zagreba 1918.–1941.
The Teacher in the Suburban Villages of Zagreb, 1918–1941

14:30–15:45 UČIONICA 32 / ROOM 32

**SESIJA 5B – Obrazovne reforme i ideje nove škole
(Educational Reforms and the Ideas of the New School Movement)**

Mariana Ilieva, Alexander Hristov i Velyana Penkova (Bugarska/Bulgaria)

The Educational Reforms and School Legislation Between the Two World Wars in Bulgaria
Prosvjetne reforme i školsko zakonodavstvo u Bugarskoj između dvaju svjetskih ratova

Imre Fenyő (Mađarska/Hungary)

Educational Reform and Teacher Training in Interwar Hungary: Sándor Karácsony's Reform Concepts

Prosvjetna reforma i obrazovanje učitelja u međuratnoj Mađarskoj: reformne koncepcije Sándora Karácsonya

Željka Oparnica (Srbija/Serbia)

Nova škola: ideje o obrazovanju u gimnazijskim časopisima „Zora“ i „Srednjoškolac“ (1937.–1941.)

The New School: Educational Ideas in the Gymnasium Journals “Zora” and “Srednjoškolac” (1937–1941)

15:45–16:00 · Pauza za kavu / Coffee Break

16:00–17:30 UČIONICA 39 / ROOM 39**SESIJA 6A – Manjinsko obrazovanje, identiteti i marginalne skupine
(Minority Education, Identities, and Marginal Groups)****Jindra Lavrenčíková (Češka/Czechia)**

Minority Futures through Education: Czech and Jewish Strategies of Cultural Continuity in Interwar Croatia

Budućnost manjina putem obrazovanja: češke i židovske strategije očuvanja kulturnog kontinuiteta u Hrvatskoj između dvaju svjetskih ratova

Emmanouil Peponas (Grčka/Greece)

Education, Minority Rights, and State Policy: Greek Minority Schools in Albania and the “School Issue” of 1933–1935

Obrazovanje, manjinska prava i državna politika: škole grčke manjine u Albaniji i „školsko pitanje“ 1933.–1935.

Branko Šuštar (Slovenija/Slovenia)

Contribution to Minority Education in the Yugoslav Part of Slovenia 1918–1941

Prilog proučavanju obrazovanja manjina u jugoslavenskom dijelu Slovenije 1918.–1941.

Tatjana Ružić (Hrvatska/Croatia)

Čehoslovačka škola Masarykova Bjelovar (1925.–1941.)

The Masaryk Czechoslovak School in Bjelovar (1925–1941)

Danijel Vojak (Hrvatska/Croatia)

A gdje su tu Romi? Iz povijesti obrazovanja romskog stanovništva u međuratnoj Hrvatskoj, 1918.–1941.

“And Where Are the Roma?”: A Contribution to the History of Roma Education in Interwar Croatia, 1918–1941

Roman Šimunović (Hrvatska/Croatia)

Marginalne religiozne ideje i alternativni obrazovni impulsi u kontekstu međuratnog školstva

Marginal Religious Ideas and Alternative Educational Currents within Interwar Schooling

16:00–17:30 UČIONICA 32 / ROOM 32

**SESIJA 6B – Obrazovna politika, reformska pedagogija i javno pamćenje
(Educational Policy, Reform Pedagogy, and Public Memory)**

Damir Matanović, Igor Josipović i Domagoj Kopljar (Hrvatska/Croatia)

Obrazovno zakonodavstvo u Kraljevini Jugoslaviji i FNRJ

Educational Legislation in the Kingdom of Yugoslavia and the Federal People's Republic of Yugoslavia

Milica Sekulović i Aleksandar Milanković (Srbija/Serbia)

On the Reception of the New School and Progressive Education Movement in Yugoslavia (1945–1955)

Recepcija pokreta Nove škole i progresivne pedagogije u Jugoslaviji (1945.–1955.)

Martin Mastnak (Slovenija/Slovenia)

Public History as Pedagogy: Contested Monuments to War Dead of the Soča Front

Javna povijest kao pedagogija: sporni spomenici ratnim žrtvama Sočanske fronte

17:30-18:00 UČIONICA 39 / ROOM 39

Zatvaranje skupa / Conference Closing

PLENARNA PREDAVANJA

PLENARY LECTURES

Štefka Batinić

Zagreb, Hrvatska/Croatia

***Tri ogledne škole kao modeli nove pedagoške prakse
u Hrvatskoj tridesetih godina 20. stoljeća***

*Three Demonstration Schools as Models of New
Pedagogical Practice in Croatia in the 1930s*

Dva međuratna desetljeća dinamično su i potentno razdoblje na pedagoškome polju. *Radna škola* kao glavno načelo didaktičko-metodičke obnove postala je tridesetih godina 20. stoljeća i službeni pedagoški pristup. Funkciju ferijalnih tečajeva radne škole, kao modela stručnog usavršavanja učitelja za *novu školu*, od sredine 1930-ih preuzimaju državne ogledne škole čiji je rad bio pod neposrednim nadzorom Ministarstva prosvjete Kraljevine Jugoslavije. Njihova je zadaća bila provođenje i širenje suvremenih pedagoških ideja i praksi na načelima koncentracije nastave i učeničkog *samorada*. Status oglednih škola u Hrvatskoj imale su Državna ogledna škola u Zagrebu, Ogledna privatna šumska škola (na zagrebačkom Tuškancu) i Državna ogledna narodna škola Kralja Petra II u Batinu naselju u Borovu. U izlaganju će se naglasiti pedagoške specifičnosti pojedinih škola i njihovo djelovanje u kontekstu državne ideologije i pokušaja stvaranja *jugoslavenske radne škole* i *jugoslavenske pedagogije*.

Ključne riječi: ogledne škole, pedagoška reforma, školstvo, Hrvatska, 1930.–1940.

Snježana Šušnjara

Sarajevo, Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina

Školstvo u Bosni i Hercegovini u sjeni dvaju svjetskih ratova

*Education in Bosnia and Herzegovina in
the Shadow of Two World Wars*

Stanje u školstvu u Bosni i Hercegovini (BiH) između dva svjetska rata bilo je u sjeni političkih previranja i ideoloških interesa. Nova vlast nije osobito poticala otvaranje novih škola niti ulagala u postojeće, osnovane u vrijeme Austro-Ugarske. Država je školstvo doživljavala kao instrument za provođenje svojih ideoloških ciljeva dok je kriza bila vidljiva u svim područjima kulturno-prosvjetnog života. Postojala je velika razlika između službeno proklamiranih stavova, legislative i same životne prakse. Pitanja o kulturnim, povijesnim, nacionalnim i drugim različitostima pri organiziranju školstva u BiH, ostajala su po strani. Materijalistički pristup školstvu, 'prosvjetna dresura', uniformnost, poluobrazovanost i visok postotak nepismenih bile su osobite karakteristike društva toga vremena. Ne čudi stoga da su upravo teški uvjeti u školstvu stvorili priliku da se u BiH osnuje škola za odrasle na čiji se rad nije blagonaklono gledalo jer je bio u suprotnosti sa službeno postavljenom prosvjetnom politikom. Učitelji u ovoj školi su nastojali inovirati pedagoški rad, zalažući se za promjene u organizaciji nastave, koristeći didaktičke koncepte reformne pedagogije. Osnivač škole, Miljenko Vidović, je isticao da bez korjenitih reformi nema odgojno-obrazovnog uspjeha, te da u javnim školama vlada ukočena, strogo propisana šablona kao i odveć naglašen intelektualni pristup, koji uz nepravde koje se čine s vrha vlasti stvara nepovoljnu atmosferu za zanos i oduševljenje pri nastavnom radu (Vidović, 1925). Kako bi potvrdili svoje ideje i vrijednosti za koje su se zalagali, Vidović i njegovi sljedbenici su osnovali časopis *Uzgajatelj* (1923-1926) koji se bavio pitanjima reformne pedagogije u kontekstu općeg društvenog i kulturno-prosvjetnog razvoja. Kako je ova škola za to vrijeme bila svojevrstan fenomen, kojega su podržavali prosvjetni radnici diljem tadašnje države, što svjedoče i tekstovi u *Uzgajatelju*, ovim radom ću nastojati prikazati Vidovićevu školu i njen rad, te utjecaje koje je imala na BiH školstvo u iznimno nepovoljnom međuratnom razdoblju.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, međuratno razdoblje, nepismenost, Vidovićeva škola

SAŽECI IZLAGANJA / ABSTRACTS

Katarina Aladrović-Mehandžija

Slavonski Brod, Hrvatska/Croatia

Život u školskim klupama u sibirskom i odvoračkom kraju prikazan kroz školske spomenice između dva svjetska rata

*School Life in the Sibirj and Odvorci
Areas as Documented in School Memorials
during the Interwar Period*

Državni arhiv u Slavonskom Brodu među arhivskim gradivom škola čuva i 28 školskih spomenica koje su izvor za ovaj rad. Mjesta Sibirj i Odvorci (danas Grgurevići) su i nekad bila povezana, a danas su nekadašnji Odvorci dio sibirjske općine, a škola u Odvorcima je postala područna škola škole u Sibirju. U izlaganju se prikazuje život sela i seoskih škola u spomenutim mjestima u razdoblju između dva svjetska rata: rad u školama, život školskih učitelja i utjecaj na mještane, povijesni razvoj svakog sela, kulturni život škola. Škole s učiteljima na čelu su imale obrazovnu, odgojnu i kulturnu ulogu u selima te su utjecale na cjelokupni život sela tog razdoblja.

Ključne riječi: Sibirj, Odvorci, sibirjska općina, školski život

Ivan Armanda

Zagreb, Hrvatska/Croatia

Škola za sestre bolničarke s pravom javnosti Družbe milosrdnih sestara sv. Križa u Zagrebu (1934. – 1944.)

*The Nursing School of the Congregation of the
Sisters of Mercy of the Holy Cross in Zagreb (1934–1944)*

Od dolaska u hrvatske krajeve 1868. godine Družba milosrdnih sestara sv. Križa razvijala je zdravstvenu djelatnost prihvaćajući rad u gradskim bolnicama i osnivajući vlastite. Brojnim vrsnim njegovateljicama nije nedostajalo iskustva, ali jest teoretske podloge i stručne izobrazbe. Stoga su ih redovničke poglavarice slale u stručne škole, a kad se pružila prilika Družba je odlučila osnovati vlastitu. Tako je u samostanu na zagrebačkom Vrhovcu 1934. utemeljena Družbina Škola za sestre bolničarke s pravom javnosti. Škola, namijenjena prvenstveno redovnicama, djelovala je do 1944. godine. U predavanju će se, temeljem sačuvane administrativne i pedagoške dokumentacije, donijeti povijesni pregled djelovanja ove stručne škole, koja dosad nije bila predmet znanstveno-

ga istraživanja, analizirat će se njezino osnivanje i rad, podatci o nastavom osoblju i učenicama te kasnijem radu pojedinih učenica, kako bi se ocijenilo ulogu škole u stručnoj bolničarskoj izobrazbi i njezin doprinos razvoju bolničarske djelatnosti u hrvatskim krajevima.

Ključne riječi: redovnice, zdravstveni rad, bolničarska služba, Družba milosrdnih sestara sv. Križa, Škola za sestre bolničarke

Šime Barbaroša

Zadar, Hrvatska/Croatia

***Organizacija školstva za talijanske
okupacije Dalmacije od 1919. do 1924. godine***
*The Organization of the School System during the Italian
Occupation of Dalmatia, 1919–1924*

Talijanskom okupacijom Dalmacije u Zadru se uspostavlja Ured za školstvo / *Ufficio scolastico*. Nadzor nad školstvom počinje vršiti Talijansko Pokrajinsko školsko vijeće u čiji je djelokrug poslova spadao nadzor nad školstvom, školskim kalendarom, izvođenjem nastave, nastavnim osobljem. Ono je izravno podređeno Ministarstvu javne nastave u Rimu i uredu pod nazivom Poseban ured za Nove pokrajine / *Ufficio Speciale per le Nuove Provincie*. U izlaganju se na temelju podataka arhivskog gradiva Državnog arhiva u Zadru i fonda Ured za školstvo u Zadru uz pomoć povijesno-komparativne metode razmatra organizacija školstva tijekom talijanske okupacije Dalmacije u razdoblju od 1919. do 1924. godine. Podaci koji su prikupljeni arhivskim radom su analizirani, a spoznaje koje su proizišle iz ovog istraživanja pomažu u razumijevanju mehanizama kojima politika utječe na razvoj školstva u Dalmaciji te kako je tekao proces organizacije školstva u promatranom razdoblju. Radom se rasvjetljava dosad neistraženi dio nacionalne pedagoške baštine.

Ključne riječi: talijanska okupacija Dalmacije, povijest školstva u Dalmaciji, Ured za školstvo, Talijansko Pokrajinsko školsko vijeće

Jelena Barić Antonić

Opatija, Hrvatska/Croatia

Opatijsko školstvo u vrijeme talijanske fašističke uprave

*The School System in Opatija
during the Period of Italian Fascist Rule*

Međuratna fašistička politika u Italiji nastojala je prožeti sva područja društvenoga života, pa se njezina ideologija snažno odrazila i na odgojno-obrazovni sustav. Dolaskom fašista na vlast provedena je takozvana Gentileova reforma. Reformom je uvedena snažna državna kontrola nad školskim sustavom, nastavnim programima, zapošljavanjem nastavnoga kadra i cjelokupnim školskim životom. Na novoosvojenim područjima školske reforme imale su i dodatnu zadaću: potiskivanje hrvatskoga jezika, asimilaciju hrvatskoga stanovništva i stvaranje novoga talijanskog identiteta. Takva se politika provodila ukidanjem hrvatskih škola i osnivanjem novih talijanskih obrazovnih ustanova, nadzorom i progonima prosvjetnih djelatnika, kao i zastrašivanjem obitelji koje su se služile hrvatskim jezikom. U izlaganju će se prikazati proces osnivanja novih talijanskih škola na području opatijske općine. Posebna će se pozornost posvetiti obradi dostupnih podataka o organizaciji rada škola, programima, nastavnom kadru te specifičnostima funkcioniranja i ostalim aktivnostima talijanskih fašističkih škola u međuratnoj Opatiji.

Ključne riječi: fašizam, obrazovanje, škola, međuratno razdoblje, Opatija

Ines Blažević i Branimir Mendeš

Split, Hrvatska/Croatia

***Analiza razvoja uloge stručnog suradnika pedagoga u
kontekstu uvođenja odgojitelja, učitelja i nastavnika – pripravnika u
samostalni odgojno-obrazovni proces***

*The Development of the Role of the School Pedagogue in the
Context of Introducing Trainee Educators and Teachers into Independent
Educational Practice*

Počeci djelatnosti stručnog suradnika pedagoga u nacionalnom odgojno-obrazovnom sustavu datiraju iz druge polovine pedesetih godina prošlog stoljeća u kontekstu osnovnog obrazovanja. S vremenom su se počeli zapošljavati i u predškolskim radnim organizacijama. Opseg i karakter djelatnosti stručnog suradnika – pedagoga tijekom vremena se mijenjao. Temeljem analize različi-

tih dokumenata mogu se uočiti različite profesionalne zadaće. Među različitim zadaćama može se prepoznati i rad s odgojiteljima, učiteljima i nastavnicima početnicima odnosno pripravnicima. Na osnovu uvida u odgovarajuće propise (zakoni, pravilnici, orijentacije) mogu se pratiti promjene u shvaćanjima i pristupima koje pedagog ima u procesu uvođenja pripravnika u samostalni odgojno-obrazovni proces. Potpora pripravnicima i danas je dio radnih zadaća stručnog suradnika – pedagoga.

Ključne riječi: Hrvatska, odgojno-obrazovni djelatnici, odgojno-obrazovne ustanove, profesionalni razvoj, razvojno-pedagoška djelatnost, stručno-razvojna služba

Marijan Buljan

Split, Hrvatska/Croatia

***Djelovanje Udruženja jugoslavenskog
učiteljstva/Jugoslavenskog učiteljskog udruženja u Splitu i Primorskoj
banovini tijekom međuratnog razdoblja***

*Activities of the Association of Yugoslav
Teachers/Yugoslav Teachers' Association in Split and the Littoral
Banovina during the Interwar Period*

Osnovan 1910., Savez dalmatinskih učitelja poslije raspada Austro-Ugarske Monarhije pristupio je Udruženju jugoslavenskog učiteljstva (UJU), koje je tijekom kraljeve diktature 1931. promijenilo naziv u Jugoslavensko učiteljsko udruženje (JUJ). Unutar potonje institucije djelovala je posebna Sekcija za Primorsku banovinu, sa splitskim kotarom kao svojom najvećom sastavnicom. Za vrijeme monarhističke Jugoslavije od prosvjetnih se djelatnika, kao „životni interes“, očekivalo učlanjenje u UJU/JUJ. Ipak, godišnji izvještaji Sekcije za Primorsku banovinu pokazuju da je organizacija na ovome području okupila manje od 40 % prosvjetnih djelatnika, što je za upravu bio znak „očajne staleške svijesti.“ Kasnije djelovanje UJU/JUJ obilježavaju frakcijske borbe te sve veći prodor HSS-ovog orijentiranog učiteljstva, što dovodi do rascjepa. Cilj je ovoga izlaganja prvenstveno na temelju građe pohranjene u Državnom arhivu u Splitu, novinskim natpisima i relevantne literature, iznijeti djelovanje UJU/JUJ na području Primorske banovine tijekom međuratnog razdoblja.

Ključne riječi: Udruženje jugoslavenskog učiteljstva/Jugoslavensko učiteljsko udruženje; Primorska banovina; Splitski kotar; 1918. – 1941.

Nikola Cik

Đurđevac, Hrvatska/Croatia

Dr. Ivan Kranjčev (1900. – 1957.)

Dr. Ivan Kranjčev ključna je osoba prosvjetnog života Đurđevca u međuratnom razdoblju. Nakon obrazovanja u Đurđevcu, Požegi i Zagrebu, započeo je svoju karijeru u prosvjeti 1924., najprije u Bakru, a onda od 1925. u Građanskoj školi u Đurđevcu gdje je proveo najveći dio svoje profesionalne karijere. Obranivši disertaciju o ekonomskom razvoju Đurđevca 1928. stekao je prvi doktorat iz etnologije u Hrvatskoj. Ostavio je značajan trag u povijesti školstva, uveo izvannastavne aktivnosti, školsku praksu, a veliku pažnju polagao na učenje izvan školske zgrade. Bio je omiljen i cijenjen zbog svoje profesionalnosti, društveno angažiran te uzoran obiteljski čovjek. Između 1925. i 1943. snimio je fotografije različitog karaktera koje predstavljaju jedinstveni album važan za povijest i etnologiju Đurđevca i okolice. Upravljao je školom od 1936. U poraću je politički progonjen, lišavan slobode te je službovao u Vukovaru, Bjelovaru i do smrti opet u Đurđevcu. Kranjčev je primjer svestranog visokoobrazovanog učitelja koji je u međuratnom razdoblju unaprijedio prosvjetni život u lokalnoj sredini rodnoga grada.

Ključne riječi: Đurđevac, građanska škola, etnologija, međuratno razdoblje

Ivana Cvijović Javorina

Zagreb, Hrvatska/Croatia

Nastava stranih jezika u „novom duhu“: prijedlozi za reformu u Banovini Hrvatskoj

*Foreign Language Teaching in the “New Spirit”:
Proposals for Reform in the Banovina of Croatia*

Nakon osnutka Banovine Hrvatske započele su pripreme za reformu hrvatskog školstva. U skladu s *Uputama za poučavanje u narodnom duhu i metodičkim napomenama*, nastavnici svih predmeta trebali su promicati nacionalni odgoj te upoznavati učenike s pitanjima i problemima „narodnoga života“. U izlaganju će se najprije odgovoriti na pitanje kako su nove prosvjetne vlasti zamišljale nastavu stranih jezika usklađenu s „novim duhom“. Potom će se, na temelju arhivskog gradiva, rekonstruirati različiti prijedlozi za njezinu reformu, proizašli ponajprije iz osvrta i rasprava samih nastavnika potaknutih anketom o stanju gimnazija iz travnja 1940. Budući da će poseban naglasak biti na nastavi nje-

mačkog jezika, dat će se osvrst i na onodobno stanje zagrebačke germanističke katedre, na kojoj su se školovali nastavnici tog jezika.

Ključne riječi: Banovina Hrvatska, prosvjetna politika, nastava stranih jezika, njemački jezik

Amer Ćaro i Mirza Džananović

Zenica, Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina

Izazovi edukacije žena u Zenici između dva rata

Challenges of Women's Education in Zenica during the Interwar Period

Cilj izlaganje je da prikaže analizu dnevnika rada „Prve ženske narodne škole“ od 1917/18. do 1939/40. i da se utvrdi postotak zastupljenosti djevojčica islamske vjeroispovijesti u srednjobosanskom industrijskom gradu Zenici. Također, analizom planske i programske strukture utvrditi će se ciljevi odgoja i obrazovanja, te pedagoški, didaktičko-metodički kao i dokimološki specifikumi s posebnim fokusom na obrazovanje ženskog muslimanskog stanovništva. Rezultati istraživanja pokazuju nisku zastupljenost pohađanja ženskog muslimanskog stanovništva. Školski sistem počivao je na ideologijama aktuelnih političkih i državnih sistema, a cjelokupan nastavni proces bio je prožet potrebama postojećeg sistema. Predmetno-planska struktura je bila prilagođena djevojčicama gdje se pojavljuju predmeti: Ženski ručni rad, gospodarstvo i kućanstvo.

Ključne riječi: Zenica, Bosna i Hercegovina, međuratno razdoblje, Prva ženska narodna škola Zenica, obrazovanje muslimanskih djevojčica

Zoran Dimić

Niš, Srbija/Serbia

Dječje radio emisije u službi o brazovanja i odgoja – slučaj Waltera Benjamina

*Children's Radio Programs in
the Service of Education: The Case of Walter Benjamin*

Walter Benjamin je vjerojatno jedini filozof koji se između dva svjetska rata bavio produkcijom eksperimentalnih radio emisija. On je na Radio-Berlinu, između 1929. i 1933. godine napravio niz emisija za djecu. Osnovni cilj mu je bio da dovede u pitanje ustaljene predrasude svojih najmlađih slušalaca o historiji, društvu, nauci i moralu. Dječji radio program se sastojao iz priča o pljačkaši-

ma, prevarantima, krijumčarima i vješticama. Razbojnici, prevaranti i vještice, kojima filozof na radiju daje novi život, zapravo su prokazani i zaboravljeni ljudi. Benjamin je pokušavao da učini vidljivim nepoznate strane njihovih života, nadajući se da će tako svojoj najmlađoj publici omogućiti obrazovanje za dvosmislenost i kompleksnost. Boreći se protiv stigmatizacije, Benjamin je želio da pobudi radoznalost svojih slušaoca za historiju izopćenika i da ih u jednom *par excellence* obrazovnom i odgojnom postupku učini lucidnijim promatračima kompleksne stvarnosti.

Ključne riječi: radio, djeca, obrazovanje, predrasude, stvarnost.

Imre Fenyő

Debrecen, Hungary/Mađarska

***Educational Reform and Teacher Training
in Interwar Hungary: Sándor Karácsony's Reform Concepts***

*Prosvjetna reforma i obrazovanje učitelja u
međuratnoj Mađarskoj: reformne koncepcije Sándora Karácsonya*

Our presentation examines Sándor Karácsony's (professor of pedagogy at the university of Debrecen, Hungary) interwar critique of Hungarian educational reforms and his concept for renewing teacher education. Focusing on his activities between the two world wars as secondary school teacher, public intellectual, and reform thinker, the paper analyses how Karácsony interpreted the crisis of Hungarian public and secondary education through a social-psychological and democratic framework. Rather than advocating merely structural or methodological reforms, he argued for a transformation grounded in autonomy, dialogue, and the revival of the Protestant collegium tradition. The presentation also explores how these ideas culminated in his later university-level reform plans for teacher training in Debrecen, linking democratic pedagogy with the modernization of Hungarian education.

Key words: Interwar Hungarian education; Teacher education reform; Sándor Karácsony

Sergej Filipović

Osijek, Hrvatska/Croatia

Zakonski okviri srednjeg školstva u Hrvatskoj 1918.–1941.

The Legal Framework of Secondary Education in Croatia, 1918–1941

U radu se proučavaju zakonski okviri srednjeg školstva u Hrvatskoj između dva svjetska rata s naglaskom na gimnazijsko obrazovanje. Tematizira se proces donošenja zakona koji bi regulirao srednjoškolsko obrazovanje u Hrvatskoj, kao i sam Zakon o srednjim školama koji je naposljetku donesen 1929. godine. Osim navedenog Zakona kao središnjeg normativnog akta srednjeg školstva, analizira se i nastavne planove i programe gimnazija, kao i druge propise poput onih disciplinskih. Osim samih propisa, analizira se i nadležnost državnih tijela nad sustavom srednjih škola koja se mijenjala kako se mijenjala i uprava same države, počevši od Države Slovenaca, Hrvata i Srba pa sve do Banovine Hrvatske.

Ključne riječi: srednje školstvo, gimnazije, zakonski propisi, međuratno razdoblje

Mark Gjokaj

Crna Gora/Montenegro

Inovativnosti hrvatskog školstva u kontekstu političkih i kulturnih promjena u doba Banovine Hrvatske

Innovations in Croatian Education in the Context of Political and Cultural Changes during the Banovina of Croatia

Predmet izlaganja su inovativnosti hrvatskog školstva u kontekstu političkih i kulturnih promjena u posljednjoj fazi političkog preuređenja međuratne jugoslavenske države. Na osnovu dobivenih ovlasti ban Hrvatske izdaje naredbu (01.12. 1939.) o djelokrugu i organizaciji prosvjetnih poslova u okviru kojih škola na hrvatskom selu postaje značajna kulturna ustanova. Uz nastojanje da se zadovolji ukupno stanovništvo i kulturne individualnosti u školstvo je trebalo uvesti seljaštvo. Iako je u nacrtu predviđen veliki broj promjena razmatraču sljedeće inovacije: vezano za ideje braće Radić, nositelje reforme školstva (Banska vlada i Seljačka sloga), uvođenje etnografskih spomenika koje postaju obavezne u pučkim školama (naredba bana Hrvatske, 24.01.1940.). Te su inovativnosti bile kratkog vijeka, zbog novih političkih promjena, rata i sloma Kraljevine i kraja Banovine, pa je došlo i do prestanka reforme hrvatskog školstva.

Ključne riječi: Banovina Hrvatska, hrvatsko školstvo, škola na selu, političke i kulturne promjene

Aleksandra Ilić Rajković

Beograd, Srbija/Serbia

„Osnova za pedagoška predavanja“ J. F. Herbarta:
neobjavljeni prijevod Milana Ševića

*J. F. Herbart's "Outline of Pedagogical Lectures":
Milan Šević's Unpublished Translation*

Milan Šević je 1922. godine pokrenuo ediciju Pedagoški klasici, u okviru koje je objavljeno šest svezaka. Pod brojem sedam trebao se naći Herbartov tekst pod naslovom „Osnova za pedagoška predavanja“, no nije bio objavljen. Integralni rukopis prijevoda danas se čuva u Rukopisnom odjelu Matice srpske u Novom Sadu. U ovom radu predstavljamo navedeni dokument i razmatramo ga u kontekstu pedagoških pokreta na jugoslavenskom prostoru između dvaju svjetskih ratova.

Ključne riječi: J. H. Herbart (1776-1841), Milan Šević (1866-1934), neobjavljeni prijevod, pedagogija između dvaju svjetskih ratova

Mariana Ilieva, Alexander Hristov i Velyana Penkova

Sofia, Bulgaria/Bugarska

*The Educational Reforms and School Legislation
Between the Two World Wars in Bulgaria*

*Prosvjetne reforme i školsko zakonodavstvo u
Bugarskoj između dvaju svjetskih ratova*

From the second quarter of the 20th century, Bulgaria, like most European countries during the interwar period, goes through significant political and socio-economic changes. Educational reforms during this period are marked by a pronounced process of etatization. The Law on Public Education (1921) initiates major transformations in the educational system, including the establishment of different types of schools and the introduction of ideas from reformist pedagogy. As a result, there is a need to restructure teacher education institutions. The aim of this research paper is to present the characteristics and specific features of the various institutions of teacher education for different school levels. The detailed analysis focuses on curricula and the pedagogical disciplines included in them. The study highlights both newly introduced and traditional pedagogical subjects in teacher education.

Keywords: Bulgaria, history, reforms, teacher education, pedagogical disciplines

Zdravka Jelaska Marijan

Split, Hrvatska/Croatia

Problemi djelovanja Ženske realne gimnazije u Splitu tijekom međuratnog razdoblja u svjetlu pisanja dnevnog tiska

*Challenges in the Work of the Girls' Real Gymnasium
in Split during the Interwar Period as Reflected in the Daily Press*

Djelovanje ženske realne gimnazije u Splitu, njezini uspjesi, ali i problemi koji su pratili njezino djelovanje tijekom međuratnog razdoblja, imali su značajan odjek u dnevnom tisku. Školu je javnost pratila od osnivanja krajem 1918. godine, a prve učenice ove škole maturirale su školske godine 1925./1926. Zbog štednje škola se više puta nalazila pred mogućnošću ukidanja i/ili svodenja samo na nižu gimnaziju, što je izazivalo snažne akcije usmjerene za spašavanje škole uz mnoštvo javno iznošenih argumenata. Veći dio međuratnog razdoblja ženska realna gimnazija dijelila je prostor s muškom klasičnom gimnazijom pri čemu je ženska realna gimnazija dobila mogućnost raditi isključivo u poslije-podneвноj smjeni. Mnogo pažnje su privukli i planovi i dugotrajni naponi na izgradnji nove zgrade za žensku realnu gimnaziju i mušku klasičnu gimnaziju. Dok su neki problemi pratili samo žensku realnu gimnaziju, neki drugi problemi su mučili i žensku i muške gimnazije u Splitu, ali kod rješenja koja su se predlagala i nalazila ženska je gimnazija često bila u nepovoljnijem položaju od muških gimnazija.

Ključne riječi: ženska gimnazija, Split, 1918.-1941.

Danijel Jurković i Borna Stanko

Zagreb, Croatia/Hrvatska

History of the Archbishop's Classical Gymnasium in Zagreb Between the Two World Wars

*Povijest Nadbiskupske klasične
gimnazije u Zagrebu između dvaju svjetskih ratova*

The paper analyzes processes of institutional modernization in confessional secondary education between the two World Wars, using the Archbishop's Classical Gymnasium in Zagreb as a case study. The paper adopts an interpretative framework grounded in the history of education, conceptualizing the school as a site where state, ecclesiastical, and social educational frameworks intersect, as well as an institutional space for the production and transmission

of knowledge. The analysis focuses on transformations of the school system from 1922, during the Kingdom of Yugoslavia, to 1948, examining changes in the school's legal status, curricular practices, and administrative and teaching organization within the broader context of political and ideological restructuring. Based on archival sources and relevant scholarly literature, the study reconstructs school life, institutional structure, and the continuities and discontinuities of educational policy in the examined period, concluding in 1948, when the school lost its public status despite the continuation of its classical curriculum.

Key words: confessional schooling, institutional modernization, history of education, interwar period, Zagreb

Marko Kevo

Slavonski Brod, Hrvatska/Croatia

***Disciplinski postupci u Državnoj realnoj gimnaziji u Slavonskom Brodu
tijekom 1930-ih zbog optužbi za komunističku propagandu***

*Disciplinary Procedures at the State Real Gymnasium in
Slavonski Brod in the 1930s over Allegations of Communist Propaganda*

Politika djelovanja brodske Državne realne gimnazije bila je tijekom 1930-ih godina određena rukovođenjem direktora Lazara Čelapa, koji je provodio unitarističku jugoslavensku ideju. Svaka pojava u gimnaziji koja je bila protivna službenoj politici bila je podložna sankcioniranju. U izlaganju ću prikazati na temelju disciplinskih postupaka (fond HR-DASB-94 gimnazija "Matija Mesić" u Slavonskom Brodu Državnog arhiva u Slavonskom Brodu) kako se u drugoj polovici 30-ih godina vodstvo gimnazije susrelo i sukobilo s jednim dijelom nastavnog kadra i učenika optužujući ih za komunističku propagandu.

Ključne riječi: gimnazija, školstvo, Slavonski Brod, komunizam

Andrea Klobučar

Zagreb, Hrvatska/Croatia

Državna ženska stručna škola u Zagrebu u razdoblju od 1918. do 1941. godine s obzirom na nastavne programe i profesionalizaciju žena

The State Women's Vocational School in Zagreb (1918–1941):

Curricula and Women's Professionalization

U izlaganju se analizira djelovanje Državne ženske stručne škole u Zagrebu, osnovane 1892. godine kao Kraljevska zemaljska ženska stručna škola, jedne od ključnih ustanova za profesionalno osposobljavanje žena u Hrvatskoj. Nastavni programi ženskih strukovnih škola između dvaju svjetskih ratova još uvijek nisu u većoj mjeri zastupljeni u hrvatskoj historiografiji. Stoga je cilj izlaganja prikazati organizaciju nastave, strukturu stručnih odjela i tečajeva te sadržaj nastavnih predmeta, s posebnim naglaskom na odnos praktičnog i teorijskog dijela nastave u razdoblju od 1918. do 1941. godine. Prikazuje se broj učenica i njihova regionalna pripadnost s ciljem sagledavanja teritorijalnog dosega i društvenog značaja škole. Analiza se temelji na arhivskom gradivu, ponajprije na školskim spomenicama, godišnjim izvješćima, upisnicama i urudžbenim zapisnicima. U izlaganju se ukazuje na važnu ulogu škole u procesima modernizacije i profesionalizacije žena te u oblikovanju njihova društvenog i radnog identiteta u međuratnoj Hrvatskoj.

Ključne riječi: Državna ženska stručna škola u Zagrebu, profesionalizacija žena, žensko obrazovanje, nastavni programi

Nikolina Knezović, Anita Imre i Ivana Jovanović

Mostar, Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina

Žensko obrazovanje u Hercegovini između dvaju svjetskih ratova: primjer Domaćinske škole Školskih sestara franjevki u Mostaru

Women's Education in Herzegovina during the Interwar Period:

The Case of the Domestic Science School of the Franciscan Sisters in Mostar

U izlaganju se analizira djelovanje Domaćinske škole Školskih sestara franjevki u Mostaru u razdoblju između dvaju svjetskih ratova, s posebnim naglaskom na njezinu odgojno-obrazovnu i društvenu ulogu. Škola je nastala iz domaćinskih tečajeva te je 1924. godine stekla pravo javnosti kao jedna od rijetkih ustanova takve vrste u Bosni i Hercegovini. Prikazuje se organizacija škole, uvjeti upisa, nastavni plan i program, struktura nastavnih predmeta te svakodnevni

život učenica, uključujući internatski smještaj i praktičnu nastavu. Posebna se pozornost posvećuje ulozi škole u obrazovanju djevojaka za vođenje kućanstva, gospodarstva i obiteljskog života, ali i u opismenjavanju, moralnom i vjerskom odgoju te osnaživanju žena u tadašnjem društvenom kontekstu. Rad doprinosi istraživanju povijesti ženskoga obrazovanja i djelovanja redovničkih zajednica u Hercegovini u prvoj polovici 20. stoljeća.

Ključne riječi: domaćinska škola, žensko obrazovanje, školstvo ženskih redovničkih zajednica

Zvonimir Komar

Zagreb, Hrvatska/Croatia

***Ontološki karakter predmeta znanosti
pedagogije u misli Stjepana Matičevića***

*The Ontological Nature of the Subject Matter
of Pedagogy as a Science in Stjepan Matičević's Thought*

Kao jedan od temeljnih problema pedagogije, koju nastoji promišljati kao posebnu znanost, Stjepan Matičević vidi problem (ne)postojanja njezinog zasebnog predmeta. Ukoliko se slijedi put klasične “teleologijske” pedagogije, pa na tome tragu i pedagogijske sistematike koja je deduktivno izvedena iz svrhe odgoja i obrazovanja, tada se predmet pedagogije konstituiru u momentu svrhe. No, pošto nije moguća neka zasebna *pedagogijska* teleologija, na tome tragu strukturirana pedagogija nema svojega zasebnog predmeta. U dijalogu s Matičevićem, postaviti ćemo pitanje može li se predmet pedagogije misliti ne kao teorijska, već kao praktička norma, odnosno, može li se misliti svrha kao proces, a ne kao stanje. U horizontu predmeta razumljenog kao *status transformandi*, postaviti ćemo pitanja i odrediti odnos idealiteta i realiteta, formalnosti i materijalnosti, a onda i svrhe i sredstva u postavljanju praktičke svrhe odgoja, na kojem tragu Matičević pokušava doći do zasebnog predmeta pedagogije kao autonomne znanosti.

Ključne riječi: Stjepan Matičević; pedagogija; teleologija; predmet znanosti; svrha odgoja

Tomislav Košta

Zadar, Hrvatska/Croatia

Uloga školskog pjevanja u oblikovanju nacionalnog identiteta u hrvatskom školstvu između dvaju svjetskih ratova

The Role of School Singing in Shaping National Identity in Croatian Education during the Interwar Period

U izlaganju se analizira uloga glazbe, osobito školskog pjevanja, u oblikovanju nacionalnog i kulturnog identiteta učenika u hrvatskom školstvu između dvaju svjetskih ratova. Cilj je analizirati kako se kroz nastavu pjevanja, izbor pjesama, nastavne programe i glazbeno-pedagošku literaturu oblikovao odnos između hrvatskoga kulturnog identiteta, narodne tradicije i novoga državnog odgojnog okvira. Primjenjuje se povijesno-pedagoški i analitičko-deskriptivni pristup, uz analizu dostupnih nastavnih planova i programa, pjesmarica, udžbenika i relevantne glazbeno-pedagoške literature. Posebna će se pozornost posvetiti odgojnoj funkciji pjesme, odnosu narodnoga i državnog identiteta te ulozi školskog pjevanja kao sredstva moralnog, estetskog i domoljubnog odgoja. Školsko pjevanje je u međuratnom razdoblju imalo višestruku funkciju: ono je istodobno čuvalo elemente hrvatske kulturne i glazbene tradicije, ali se prilagođavalo i službenim odgojno-obrazovnim ciljevima nove države. Glazbenu pedagogiju tako možemo sagledati kao prostora u kojem se susreću umjetnički, odgojni, kulturni i društveno-politički ciljevi školstva.

Ključne riječi: glazbeni odgoj; hrvatsko školstvo; međuratno razdoblje; nacionalni identitet; narodna pjesma; nastava pjevanja.

Marijo Krnić

Split, Hrvatska/Croatia

Osnovno školstvo u Zadvarju u međuratnom razdoblju: lokalna odgojno-obrazovna praksa u kontekstu društveno-političkih promjena

*Primary Education in Zadvarje during the Interwar Period:
Local Educational Practice in the Context of Socio-Political Changes*

U radu se na primjeru osnovne škole u Zadvarju analizira razvoj ruralnoga školstva u dalmatinskom zaleđu između dvaju svjetskih ratova. Na temelju arhivske građe, školske dokumentacije i relevantne literature istražuje se utjecaj društveno-političkih promjena nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije i uspostave Kraljevine SHS/Jugoslavije na lokalnu odgojno-obrazovnu praksu.

Posebna se pozornost posvećuje materijalnim uvjetima rada škole, socioekonomskim prilikama učenika i ulozi učitelja u društvenom životu lokalne zajednice. Rad nastoji pokazati kako mikropovijesni pristup jednoj seoskoj školi pridonosi boljem razumijevanju razvoja hrvatskoga školstva i svakodnevica ruralnih sredina u međuratnom razdoblju.

Ključne riječi: povijest školstva; međuratno razdoblje; ruralno školstvo; Zadvarje; dalmatinsko zaleđe.

Domagoj Krpan

Rijeka, Hrvatska/Croatia

Pučko školstvo u Kostreni između dva svjetska rata

Elementary Education in Kostrena during the Interwar Period

Rad analizira razvoj pučkog školstva u Kostreni u razdoblju između dva svjetska rata, to jest analizira se rad Pučke škole Kostrena sv. Lucija i Pučke škole Kostrena sv. Barbara. Za razliku od Rijeke i Sušaka, školstvo u Kostreni u historiografiji je slabo istraženo. Na temelju dostupne arhivske građe iz Državnog arhiva u Rijeci nastoji se rekonstruirati svakodnevni rad škola te organizacija nastave. Analizom školskih zapisnika i naredbi viših vlasti rad prikazuje kako su društvene i političke okolnosti Kraljevine SHS, odnosno Kraljevine Jugoslavije, utjecale na obrazovanje i odgoj djece u kostrenskim školama.

Ključne riječi: Kostrena sv. Lucija, Kostrena sv. Barbara, niža pučka škola

Jindra Lavrenčíková

Pardubice, Czechia/Češka

Minority Futures through Education: Czech and Jewish Strategies of Cultural Continuity in Interwar Croatia

Budućnost manjina putem obrazovanja: češke i židovske strategije očuvanja kulturnog kontinuiteta u međuratnoj Hrvatskoj

This paper examines education and schooling as key arenas in which Czech and Jewish minority communities in interwar Croatia negotiated cultural continuity, civic belonging, and their future within the Yugoslav state. Drawing on a broader range of sources, it connects the institutional level of Czech minority schooling with the discursive dimension of Jewish debates on education, pedagogy, and collective identity. While Czech schooling was closely linked to

language preservation and community institutions, Jewish discussions on education reflected broader questions of tradition, assimilation, religious identity, and civic loyalty. The comparison of these two levels makes it possible to approach education as a process through which strategies of cultural continuity were shaped by institutional practice, public discourse, and the relationship to the new Yugoslav state framework.

Keywords: minority education; interwar Croatia; Czech minority; Jewish communities; cultural continuity

Martin M. Mastnak

Slovenia/Slovenija

***Public History as Pedagogy: Contested
Monuments to War Dead of the Soča Front***

*Javna povijest kao pedagogija: sporni
spomenici ratnim žrtvama Sočanske fronte*

In this paper, I draw on archival research and fieldwork in Slovenia to argue that interwar monuments to war dead along the Soča Front of WWI functioned as a kind of educational platform promoting public history and identity-formation in post-war states. Between WWI and WWII, two different state narratives about monuments to Slovenes who died in WWI in the Soča Front were promoted: In the Kingdom of Yugoslavia, monuments to Slovenes who had been soldiers in the Habsburg army became potentially subversive. In Italy, only the Italian deaths along the Soča Front were considered worth memorializing. Monuments in both Italy and Yugoslavia “taught” a version of WWI history to their publics. In contrast, a local counter-narrative emerged in both states when ethnic Slovenes built local monuments to their war dead in parishes and cemeteries out of the public, and thus the state’s, eye. At both state and local levels, monuments were used as an expression and showcase of identity.

Key words: Slovenia, Soča/Isonzo Front, World War I, Kingdom of Yugoslavia, public history

Damir Matanović, Igor Josipović i Domagoj Kopljar

Osijek, Hrvatska/Croatia

Obrazovno zakonodavstvo u Kraljevini Jugoslaviji i FNRJ

*Educational Legislation in the Kingdom
of Yugoslavia and the Federal People's Republic of Yugoslavia*

U izlaganju se analiziraju obrazovni zakoni Kraljevine Jugoslavije i Federativne Narodne Republike Jugoslavije s ciljem usporedbe načina na koji su ta dva poretka pravno uređivala školstvo i određivala njegove odgojne, političke i društvene zadaće. Iako je riječ o dvama politički i ideološki različitim sustavima, monarhijskom unitarizmu međuratne Jugoslavije i socijalističkom poretku nakon Drugoga svjetskog rata, oba su školstvo promatrala kao važno sredstvo izgradnje državnog identiteta, političke lojalnosti i društvene integracije. U Kraljevini Jugoslaviji zakoni o narodnim i srednjim školama iz 1929. i 1930. godine bili su usmjereni prema jačanju jugoslavenskog jedinstva, državne svijesti i lojalnosti monarhiji. U FNRJ je obrazovno zakonodavstvo nakon 1945., osobito Opći zakon o školstvu iz 1958. godine, redefiniralo ciljeve škole u skladu sa socijalističkim odgojem, idejom društvene jednakosti, radom, industrijalizacijom te politikom bratstva i jedinstva. Usporedba pokazuje da su, unatoč ideološkim razlikama, obrazovni zakoni u oba sustava bili važan instrument državnog nadzora i društvenog oblikovanja.

Ključne riječi: obrazovno zakonodavstvo; Kraljevina Jugoslavija; FNRJ; centralizacija; državni identitet; škola i država; Opći zakon o školstvu.

Branimir Mendeš

Split, Hrvatska/Croatia

Ustanove za djecu rane i predškolske dobi u Hrvatskoj u razdoblju između dva svjetska rata

*Institutions for Early and Preschool Children
in Croatia between the Two World Wars*

Razdoblje između dva svjetska rata specifično je razdoblje u razvoju institucijskog ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj. U različite ustanove za rani i predškolski odgoj (npr. obdaništa, dječja zabavišta, dječja skloništa, male škole), koje su djelovale tijekom predmetnog razdoblja, s vremenom počinju prodirati i ideje reformskih pedagoških nastojanja (npr. Montessori pedagogija, praksa materinskih škola iz Praga) te se postupno počinju

napuštati dominantne pedagoške ideje Friedricha Fröbela. Posebnu značajnu ulogu u reformiranju odgojno-obrazovnog rada u pojedinim ustanovama imalo je Udruženje učiteljica dječjih skloništa Grada Zagreba, koje je okupljalo učiteljice gradskih skloništa s ciljem unapređivanja odgojno-obrazovne prakse. Godine 1939. započela je s radom Škola za nastavnice malih škola u selu Rude (Samobor). Početak Drugog svjetskog rata doveo je do zatvaranja velikog broja ustanova za djecu rane i predškolske dobi. Malobrojne ustanove nastavile su djelovati u ratnim uvjetima.

Ključne riječi: rani i predškolski odgoj, povijesni razvoj, mreža ustanova, programski okviri, obrazovanje stručnog kadra

Ivan Milec

Slavonski Brod, Hrvatska/Croatia

***Profesori i politika u razdoblju Kraljevine Jugoslavije
– primjeri politički aktivnih profesora s područja Slavonskog Broda***

*Professors and Politics during the Kingdom of Yugoslavia:
Examples of Politically Active Teachers from the Slavonski Brod Area*

U razdoblju Šestosiječanjske diktature dolazi do izražene državne centralizacije te unifikacije zakonodavstva. Ovi procesi u značajnoj mjeri afektiraju i obrazovni sustav, a time i profesore, od kojih se očekivalo ne samo bespogovorno prihvaćanje proklamirane režimske politike, nego i angažman u režimskim organizacijama kao i politička podrška režimskim koncepcijama. Iako u drugoj polovici 1930-ih godina dolazi do stanovitog liberalizacije, od profesora, kao i većine drugih državnih službenika, i dalje se očekivala podrška vladajućem režimu. Značajnu promjenu na hrvatskom prostoru predstavljalo je stvaranje Banovine Hrvatske, kada ponovno dolazi do novih značajnih (kadrovskih) promjena u obrazovnom sustavu. U izlaganju se analizira politički kontekst u kojem su profesori djelovali te se kratko kompariraju biografije nekolicine izdvojenih profesora s područja Slavonskog Broda. Njihove su biografije u velikoj mjeri slične, no u određenoj su mjeri drukčije te su obilježene upravo složenim političkim kontekstom, odnosno njihovim različitim djelovanjem unutar režimskog političkog okvira.

Ključne riječi: Kraljevina Jugoslavija, politizacija obrazovnog sustava, profesori; autoritarni režim, Slavonski Brod

Suzana Miovska-Spaseva

Skopje, Macedonia/Makedonija

***The Status and Work of Primary-School Teachers in
the Vardar Part of Macedonia Between the Two World Wars***

*Položaj i rad učitelja osnovnih škola u
vardarskom dijelu Makedonije između dvaju svjetskih ratova*

The paper explores the role and work of primary-school teachers in the so-called South Serbia, later called Vardar Banovina, the southernmost and the least developed district of the Kingdom of Serbs, Croats and Serbs, later Yugoslavia, in the period between the two world wars. The analysis is framed in the socio-political and economic context of the Kingdom and the contribution of progressive teachers as a part of the revolutionary workers' and communist movements in that period. Based on archival materials and testimonies of a large number of teachers who lived and worked in various parts of Vardar Macedonia in the interwar period, the paper examines the living and working conditions of teachers, the teaching process and the relationship with students in schools, as well as teachers' out-of-school activities in spreading democratic and revolutionary ideas among the local population.

Key words: Teachers' work, Macedonia, Interwar period.

Ivica Miškulin

Zagreb, Hrvatska/Croatia

Mato Lovrak i jugoslavenstvo (1919.–1928.)

Mato Lovrak and Yugoslavism (1919–1928)

Mato Lovrak u današnjoj je stručnoj i široj javnosti prepoznat u prvom redu kao vrhunski dječji književnik. Malo je pritom poznato da dobar dio knjiga koje je napisao počiva na iskustvima koje je stekao kao učitelj u Velikom Grdevcu i Velikim Zdencima od 1922. do 1928., a gotovo uopće, međutim, nije poznato da je, uz inovativne nastavne metode, u tim godinama djelovao i kao utjecajni prvak Udruženja jugoslavenskog učiteljstva (UJU), parapolitičke stručne organizacije jugoslavenskog učiteljstva pod patronatom Demokratske i Samostalne demokratske stranke (DS i SDS), te važno ime nestranačkog (i opet) jugoslavenski orijentiranog prosvjetnog pokreta sa sjedištem u Sarajevu. Izlaganje stoga za cilj ima predstaviti i ocijeniti taj dio Lovrakova djelovanja, u prvom redu činjenicu da aktivno sudjeluje u političkim sukobima koji potresa-

ju učiteljstvo Hrvatske i Slavonije, a temelji se na novim arhivskim izvorima i nekorištenoj periodici.

Ključne riječi: Mato Lovrak, učiteljstvo, politički život, prosvjeta

Maja Nikolova

Beograd, Serbia/Srbija

Education of Teachers in Serbia During the Interwar Period

Obrazovanje učitelja u Srbiji u međuratnom razdoblju

During the interwar period, teacher training schools in Serbia played a crucial role in the education and formation of future generations. They were part of the educational policy in the common state of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and were often linked to the reforms of the educational system. Curricula were modernized, and the teaching included various subjects, including pedagogy, psychology, and teaching methodology. They frequently faced challenges such as a lack of resources and an insufficient number of qualified teachers, and significant attention was also paid to the education of girls. Teacher training schools were also places where new ideas about educational reform were developed, and the school of work, as the main goal of didactic and methodological renewal, became the official model of teaching in primary schools. Many teachers became active participants in social life and left a profound mark on the development of education in Serbia, shaping the identity and values of future generations.

Keywords: teacher education, Serbia, interwar period, work school.

Edina Nikšić Rebihić

Sarajevo, Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina

Pedagoško gledište Bošnjaka u

Bosni i Hercegovini između dva svjetska rata

Bosniak Perspectives on Education in

Bosnia and Herzegovina between the Two World Wars

Pedagoška misao u bosanskohercegovačkoj periodici između dva svjetska rata predstavlja značajan, ali nedovoljno znanstveno istražen segment pedagoške historiografije. Izlaganje donosi teorijsko-pedagošku analizu članaka iz bo-

sanskohercegovačke periodike tog razdoblja. Istraživanje otkriva da su bošnjački pedagozi razvili komplementaran i specifičan pedagoški diskurs koji uspješno sintetizira zapadnoevropske reformske pokrete sa orijentalno-islamskom tradicijom. Bez obzira na tematsku raznolikost (od radne škole do obiteljskog odgoja) ovi autori legitimnost odgoja dosljedno zasnivaju na slobodi čovjeka i momentu samoodređenja odgajanika. Ukazuje se na postojanje jasno uspostavljenog sustava pojmova (odgojivost, pedagoški odnos, odgojna nastava) kod autora poput Ljubunčića, Pozderovića, Mulića i drugih, pri čemu su uočljivi specifični utjecaji mislilaca poput El-Ghazalija i Ibn Sine, uz korištenje terminologije poput *ahlaka* i *edeba*. Izlaganjem se ukazuje na doprinos bošnjačkih pedagoga ukupnoj pedagoškoj misli u BiH, čime se popunjava praznina u dosadašnjim istraživanjima i nudi novi okvir za razumijevanje povijesnog razvoja pedagogije na ovim prostorima.

Ključne riječi: povijest pedagogije, bošnjački pedagozi, međuratno razdoblje, Bosna i Hercegovina

Domagoj Novosel

Zagreb, Hrvatska/Croatia

Učitelj u prigradskim selima Zagreba 1918. – 1941.

The Teacher in the Suburban Villages of Zagreb, 1918–1941

U međuratnom razdoblju sela zagrebačke okolice postupno se transformiraju u prigradska naselja. Na južnim obroncima Medvednice smjestila su se sela Šestine, Gračani, Remete i Markuševac. U navedenim selima Zagrebačkoga prigorja još od 19. stoljeća djelovale su pučke škole kao obrazovne ustanove. Nastavno osoblje činili su ravnajući učitelji, a porastom broja učenika povećavao se i broj učitelja. Uz školsku zgradu ili u sklopu iste nalazio se i učiteljski stan u kojem je stanovao ravnajući učitelj s obitelji. U vremenu između dva svjetska rata učitelj je uz svećenika još uvijek bio jedini obrazovani čimbenik na selu, ali je sa svojim suseljanima dijelio seoski način života. Ipak, u tom razdoblju započinju značajne promjene u prigradskim selima: elektrifikacija, razvitak vodovodne mreže, uvođenje autobusnih linija s gradom Zagrebom te se život stanovnika, a samim time i učitelja počinje mijenjati. Sukladno tome, cilj je ovoga izlaganja prikazati svakodnevni život učitelja na sjevernoj periferiji grada Zagreba u vremenu između dva svjetska rata.

Ključne riječi: Zagreb, Zagrebačko prigorje, prigradska sela, učitelji, svakodnevica

Željka Oparnica

Beograd, Srbija/Serbia

Nova škola: ideje o obrazovanju u gimnazijskim časopisima „Zora“ i „Srednjoškolac“ (1937-1941)

*The New School: Educational Ideas in the
Gymnasium Journals “Zora” and “Srednjoškolac” (1937–1941)*

U međuratnoj Jugoslaviji, a naročito u periodu diktature, škola je bila na udarnoj liniji fronta u političkoj borbi režima sa svim, mnogobrojnim neprijateljima. Uprkos represiji, koja nije prezala od udara ni na učitelje ni na đake, alternativne forme obrazovanja cvetale su, najpre u gimnazijama. Ovo izlaganje baviće se upravo tim, novim, alternativnim idejama o obrazovanju, školi i znanju koje su nastavnici i đaci ispisivali u dvoma najuticajnijim gimnazijskim časopisima krajem tridesetih godina. „Zora“, časopis literarne družine Četvrte muške realne gimnazije (1939-1941) u Beogradu i „Srednjoškolac, mesečni list za omladinu“ (1937-1941) koji je izlazio u Vršcu imali su značajan uticaj na formiranje srednjoškolskog pokreta. Pored toga, njihovi autori revnosno su se bavili idejama o školi i obrazovanju u zamišljenom, budućem društvu. Sistematizacija, kontekstualizacija, te kritičko sagledavanje tih ideja upravo su glavni predmet ovog izlaganja.

Ključne riječi: Nova škola, gimnazijski časopisi, Zora, Srednjoškolac, 1937-1941.

Hrvoje Pavić i Zlata Živaković-Kerže

Osijek, Hrvatska/Croatia

Osnutak, organizacija i poteškoće djelovanja Muzičke škole u Osijeku u međuratnom razdoblju

*The Establishment, Organization, and Challenges
of the Music School in Osijek during the Interwar Period*

Autori na temelju provedenog istraživanja u Državnom arhivu u Osijeku i na temelju podataka iz međuratnih osječkih novina opisuju osnutak i organizaciju rada Muzičke škole u Osijeku čiji je osnutak potaknulo 1920. godine *Društvo za promicanje znanosti i umjetnosti* u Osijeku. Ono je i sastavilo statut za osječku Muzičku školu za školsku godinu 1921./22. Odmah na početku djelovanja od sredine rujna 1921., kao i u narednim međuratnim godinama, Muzička škola je izložena stalnim financijskim poteškoćama za *materijalni opstanak*, uskraćivanju subvencija, plaćanju gradskoj blagajni paušalnih iznosa za potrošnju plina

za rasvjetu i grijanje prostorija u kojima je održavana nastava, pomanjkanje stručnoga kadra za podučavanje elementarne teorije, glasovira i ostalih glazbenih instrumenata za koji je vladalo veliko zanimanje i potreba. Unatoč svemu autori prate nastavni plan i program koji se bez prekida odvijao uobičajeno sve do kapitulacije Kraljevine Jugoslavije i izravnog početka Drugoga svjetskoga rata na tom području.

Ključne riječi: Muzička škola u Osijeku, međuratno razdoblje, osnutak, organizacija, poteškoće rada

Emmanouil Peponas

Greece/Grčka

Education, Minority Rights, and State Policy: Greek Minority Schools in Albania and the “School Issue” of 1933–1935

*Obrazovanje, manjinska prava i državna politika:
škole grčke manjine u Albaniji i „školsko pitanje“ 1933.–1935.*

This paper explores the education of the Greek minority in Albania during the interwar period, with particular emphasis on the “School Issue” of 1933–1935. In the context of the transition from empire to nation-states in the Balkans, minority schooling became a key arena where educational policy intersected with questions of national identity and state sovereignty. Drawing on archival material from the League of Nations, Greek state archives, and British Foreign Office records, the study examines Albanian policies toward Greek-language education and the reactions of Greek authorities and international organizations. It argues that the regulation of minority schools became a central issue in Greek–Albanian relations, illustrating how educational institutions functioned as instruments of both nation-building and minority rights negotiation in the interwar period.

Keywords: Minority education; Greek minority in Albania; interwar Balkans; educational policy; Greek–Albanian relations.

Hrvoje Potlimbrzović

Osijek, Hrvatska/Croatia

Razmatranja Marijana Tkalčića o školstvu i pedagogiji između dvaju svjetskih ratova

*Marijan Tkalčić's Views on Education
and Pedagogy during the Interwar Period*

Hrvatski filozof i pedagog Marijan Tkalčić između 1934. i 1940. objavio je šest radova u kojima je iznosio kritička zapažanja o ondašnjem stanju u pedagogiji, obrazovanju, obrazovnim politikama, školi i nastavničkoj struci. Prepoznao je da je pedagogija pod pritiskom društvenih, ekonomskih, gospodarskih, tehnoloških i vrijednosnih promjena te da obrazovanje nije primjereno čovjeku. Obrazovne politike optužio je za kratkoročnost i za sprečavanje razvoja škole i nastavnika, budući da su normativne a ne regulativne. Nastavni program ocijenio je bezidejnim, heterogenim i metodički neprimjerenim. Nastavnike je opisao kao povodljive za političkim i ekonomsko-staleškim parolama, dok je obrazovanje nastavnika procijenio neujednačenim. Školi pak nedostaje autonomije, povodi se za nejasnom teorijom, zbog čega je i praksa bez pouzdanog vodiča. Naposljetku, bio je uvjeren da su sloboda i autonomija ključne sastavnice pedagogije i školstva budućnosti, a »samostalno samoobrazovanje« njihov cilj.

Ključne riječi: Marijan Tkalčić, pedagogija, obrazovanje, obrazovne politike, škola, nastavnička struka

Edvard Protner

Maribor, Slovenia/Slovenija

Classification of Pedagogical Paradigms in Light of Pedagogical Controversies in Slovenia Between the Two World Wars

*Klasifikacija pedagoških paradigmi u kontekstu
pedagoških kontroverzi u Sloveniji između dvaju svjetskih ratova*

In the introduction, this paper presents the concept of pedagogical paradigm classification, established in recent years by Dr. Zdenko Medveš, Professor Emeritus at the University of Ljubljana. This concept is derived from the immanent pedagogical logic of educational factors, known in instructional theory as the didactic triangle (teacher, student, learning content), with the social environment added as a fourth factor. The classification criterion is based on determining which factor prevails as the educational medium within the pedagogical discourse. Four pedagogical paradigms are distinguished: Reform or

autopoietic pedagogy – the medium is the child; Herbartianism – the medium is the teacher; Human science or cultural pedagogy (Geisteswissenschaftliche Pädagogik) – the medium is the content (subject matter); Social-critical pedagogy – the medium is the social environment. The classification is illustrated through examples of controversies between representatives of different pedagogical paradigms in Slovenia.

Keywords: classification, pedagogical paradigms, Slovenia, pedagogical controversies

Igor Radeka

Zadar, Hrvatska/Croatia

Modernizacija školstva i pedagogije u Hrvatskoj između svjetskih ratova

*The Modernization of Education and
Pedagogy in Croatia during the Interwar Period*

Nakon razdoblja *prosvjetiteljske* pedagogije od 1850. do Prvoga svjetskog rata, kao pedagoški odgovor na snažan proces modernizacije u raznim sferama čovjekova djelovanja, školstvo i pedagogija u Hrvatskoj između svjetskih ratova pod snažnim su utjecajem reformne pedagogije. Među nizom reformnih pravaca najistaknutija je radna škola, koja je unaprijedila pedagošku praksu. Kulturna pedagogija, kao vodeći teorijski pravac, modernizirala je i znanstveno konstituirala pedagojsku teoriju u Hrvatskoj na tragu duhovnoznanstvene pedagogije. Holističkim proučavanjem pedagogije i odgoja dala je velik doprinos razvoju pedagojske teleologije. Proces prirodnog, evolucijskog napretka pedagogije u Hrvatskoj prekinut je nakon Drugoga svjetskog rata pod utjecajem socijalističke ideologije. Međutim, suprotno očekivanjima, s povratkom pluralizmu u pedagogiji od 90-ih godina XX stoljeća nije se nastavilo proučavanje ključnih pitanja pedagogije i odgoja. U radu koji slijedi analizira se razvoj pedagoške prakse i pedagojske teorije u Hrvatskoj između dvaju svjetskih ratova, kao i uzroci recentnog zanemarivanja pedagogije.

Ključne riječi: radna škola, kulturna pedagogija, modernizacija, diskontinuitet

Tatjana Ružić

Bjelovar, Hrvatska/Croatia

Čehoslovačka škola Masarykova Bjelovar (1925.–1941.)

The Masaryk Czechoslovak School in Bjelovar (1925–1941)

Čehoslovačka škola Masarykova Bjelovar postojala je 16 godina i obogatila je kulturno-prosvjetni život grada. Počela je s radom 1. rujna 1925., a prestala 3. lipnja 1941. godine. Za njezino osnivanje zaslužna je Češka obec Bjelovar i prvi učitelj Ladislav Hlaváček. U školi se podučavalo prema čehoslovačkom nastavnom planu na češkom jeziku. Zbog toga je većina učitelja koji su predavali na češkom jeziku u Bjelovar došla iz Čehoslovačke. Predmete na hrvatskom jeziku predavali su honorarni, lokalni učitelji. Polaznici su bila djeca iz Bjelovara i okolnih sela. Kroz Masarykovu školu prošlo ih je oko 770 i svi su dobili besplatne školske knjige i pribor, a siromašniji odjeću i obuču. Kulturno-umjetnički izričaj učenika na češkom jeziku bio je važan dio odgoja i obrazovanja. Svjedoče tome mnogobrojne kazališne i lutkarske predstave, školske priredbe i nastupi učenika u selima sa češkim stanovništvom. Zgrada Masarykove škole uništena je u avionskom bombardiranju Bjelovara u prosincu 1944. godine. Češka obec Bjelovar nastavila je poslije Drugoga svjetskog rata s radom, ali rad Čehoslovačke škole Masarykove nikada poslije nije obnovljen.

Ključne riječi: Češka obec Bjelovar, češki jezik, učitelji, učenici, bombardiranje

Milica Sekulović i Aleksandar Milanković

Beograd, Serbia/Srbija

On the Reception of the New School and Progressive Education Movement in Yugoslavia (1945–1955)

*Recepcija pokreta Nove škole i
progresivne pedagogije u Jugoslaviji (1945.–1955.)*

This presentation examines the reception, understanding, and modification of the pedagogical legacy of the New Education and New School movements in Yugoslavia immediately after the Second World War, and during the first years following the break with the USSR and the implementation of educational decentralization. The authors analyze the reception, critique, and modification of the New School in early postwar discussions in the Socialist Republic of Serbia and within the broader Yugoslav context. In the first part of the presentation, postwar pedagogical perspectives are analyzed within the broader treatment

of pedagogical intellectual heritage and historiography, and by using the critique developed by the Slovenian author Martin Mencej as a case study. In the second part, the presentation explores certain views of Mencej regarding the organization of teaching in different models (project-based, complex instruction, etc.) and the (in)compatibility of these models with educational ideas and teaching practices under the new conditions.

Keywords: pedagogical heritage, new school movement, dialectical materialism, reception, teaching, education

Nemanja Spasenovski

Osijek, Hrvatska/Croatia

Pedagogijske implikacije rane kritičke teorije društva:

odgoj, škola i obrazovanje u djelima ranih frankfurtovaca (1923.–1945.)

Pedagogical Implications of Early Critical Social Theory: Upbringing, School, and Education in the Works of Early Frankfurt School Scholars (1923–1945)

U izlaganju se polazi od pretpostavke da rana kritička teorija društva, unatoč izostanku sustavno razvijene pedagogijske teorije, sadrži niz implicitnih pedagogijskih ideja i implikacija relevantnih za razumijevanje odgoja, škole i obrazovanja. Istraživanje je usmjereno na prvi krug autora Frankfurtske škole od osnutka Instituta za društvena istraživanja 1923. godine do završetka Drugoga svjetskog rata 1945. godine. U izlaganju se pokazuje da iako rana kritička teorija društva školu rijetko tematizira kao zasebnu instituciju, ipak razvija širok teorijski okvir unutar kojega obrazovanje poprima funkciju reprodukcije dominantnih društvenih odnosa, oblikovanja konformizma i prilagodbe pojedinca racionaliziranom društvenom poretku. Izlaganje nastoji pridonijeti povijesti pedagogije otvaranjem pitanja odnosa između kritičke teorije društva i pedagogijskog mišljenja u međuratnom razdoblju te ukazati na mogućnosti i granice pedagogijske rekonstrukcije ranih frankfurtovaca.

Ključne riječi: kritička teorija društva; Frankfurtska škola; odgoj; obrazovanje; povijest pedagogije

Roman Šimunović

Osijek, Hrvatska/Croatia

***Marginalne religiozne ideje i alternativni
obrazovni impulsi u kontekstu međuratnog školstva***

*Marginal Religious Ideas and Alternative
Educational Currents within Interwar Schooling*

U izlaganju se analizira utjecaj marginalnih religioznih i ideoloških koncepcija obrazovanja na razvoj alternativnih pedagoških modela, s posebnim naglaskom na kvekersku obrazovnu tradiciju i figuru *Public Universal Friend* kao povijesni primjer radikalnog osporavanja autoriteta, identiteta i normativnog odgoja. Polazeći od ovih ranijih idejnih impulsa, izlaganje ih smješta u širi kontekst reformskih i eksperimentalnih pedagoških praksi koje se razvijaju u razdoblju između dva svjetska rata. Posebna se pozornost posvećuje pitanjima moralne autonomije, jednakosti, odnosa učitelja i učenika te kritici institucionalnog školstva. Korištenjem povijesnih izvora i pedagoške literature, rad pokazuje kako su marginalne i često percipirane »devijantne« obrazovne ideje djelovale kao važan korektiv i poticaj pedagoškim inovacijama u međuratnom razdoblju, otvarajući prostor za preispitivanje svrhe, strukture i društvene uloge škole.

Ključne riječi: alternativne pedagogije, kvekeri, međuratno školstvo, obrazovna reforma, *Public Universal Friend*

Ana Šitina Žepina

Zadar, Hrvatska/Croatia

Didaktički aspekti publikacijske i muzejske djelatnosti Julija Kempfa

Didactic Aspects of Julije Kempf's Publishing and Museum Work

U izlaganju se analizira djelovanje Julija Kempfa (1864.–1934.) kao povjesničara, pedagoga, putopisca i promicatelja kulturnih i prosvjetnih aktivnosti u Požegi, s posebnim naglaskom na didaktičke aspekte njegove publikacijske i muzejske djelatnosti. Sustavnim istraživanjem, dokumentiranjem sakralne i svjetovne arhitekture te prikupljanjem arhivske građe postavio je temelje proučavanja lokalne povijesti i kulturne baštine. Među njegovim publikacijama osobito se ističe monografija *Požega* iz 1910. godine, a na njegov je poticaj osnovan i današnji Gradski muzej Požega, u kojem je djelovao kao prvi ravnatelj i kustos. Analizirat ću njegov arhivski i istraživački rad, znanstvene i udžbeničke publikacije te muzejska djelatnost, s osvrtom na sadržaje prilagođene

učenicima. Posebna se pozornost posvećuje edukativnim metodama kojima je kulturnu baštinu i muzejske sadržaje uključivao u nastavni proces radi razvoja povijesne svijesti i kulturnoga identiteta. Time se Kempfovo djelovanje interpretira kao značajan doprinos primjeni kulturne baštine i vizualne kulture kao didaktičkog sredstva u nastavi.

Ključne riječi: Julije Kempf, kulturna baština, muzejska pedagogija, nastava

Ivana Španić Martinek

Križevci, Hrvatska/Croatia

***Prilog proučavanju školstva u
Križevcima između dvaju svjetskih ratova (1918.–1941.)***

*A Contribution to the Study of Schooling in
Križevci during the Interwar Period (1918–1941)*

U izlaganju se analizira školstvo u Križevcima između 1918. i 1941. godine, obuhvaćajući osnovno, srednje i stručno obrazovanje. Istražuje se organizacija školskog sustava u okviru obrazovne politike Kraljevine SHS/Jugoslavije te njegova uloga u procesima modernizacije lokalne zajednice. Poseban naglasak stavlja se na gradske osnovne škole, gimnaziju i poljoprivrednu školu kao ključne obrazovne ustanove. Analizira se uloga učitelja i nastavnika u odgojno-obrazovnom radu te njihov doprinos kulturnom i društvenom životu Križevaca. Rad se temelji na analizi stručne literature i lokalne periodike te prikazuje školstvo kao važan čimbenik pismenosti, društvene integracije i gospodarskog razvoja križevačkog kraja.

Ključne riječi: Križevci; školstvo; međuratno razdoblje

Branko Šuštar

Ljubljana, Slovenia/Slovenija

***Contribution to Minority Education in
the Yugoslav Part of Slovenia 1918–1941***

*Prilog proučavanju obrazovanja manjina
u jugoslavenskom dijelu Slovenije 1918.–1941.*

In Slovenia, interest in issues of minorities and minority education is present both due to historical experience and contemporary conditions. Slovenian-German bilingual education, private school societies for national defense and efforts for the national language in schools shaped Slovenian school history and particularly influenced the life of the nation between 1918 and 1941, divided between four states. After the collapse of the dual monarchy at the end of 1918, the position of the German- and Hungarian-speaking population changed significantly. Both Hungarians and Germans, each in their own half of the monarchy, changed from a state nation to a national minority in many successor states, including the Slovenian part of the Yugoslav state. As Z. Janjetović (2005) creatively described this situation: the emperor's children became royal stepchildren. The article presents German education in the Slovenian part of the Yugoslav state, when with the Slovenization of education on November 16, 1918, it became a minority education system, and also specifically mentions the educational position of the Hungarian minority in Prekmurje region, which developed for centuries as part of the Kingdom of Hungary.

Key words: Slovenia, Yugoslavia, Minority Education, Germans, Hungarians

Vlasta Švoger

Zagreb, Hrvatska/Croatia

***Razvoj hrvatskog pučkog školstva u zadnjim
desetljećima 19. i prvim desetljećima 20. stoljeća***

*The Development of Croatian Primary Education
in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries*

U izlaganju će se analizirati reformski i modernizacijski zahvati u hrvatskom pučkom školstvu, provedeni u nešto više od 50 godina na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Analiza će obuhvatiti prvi hrvatski autonomni školski zakon, tzv. Mažuranićev školski zakon iz 1874. godine, zatim glavne promjene koje je donio Khuenov zakon o pučkim školama i obrazovanju učitelja iz 1888. godine te prvi

zakon o primarnom školstvu u Kraljevini Jugoslaviji, Zakon o narodnim školama iz 1929. godine. Prikazat će se glavne sličnosti i razlike između spomenutih zakona s naglaskom na sljedeće aspekte: cilj pučke škole, vrste pučkih škola, trajanje školske obveze, uvjeti za osnivanje škola, nastavni predmeti i izvođenje nastave, prava i obveze učitelja, nadzor nad školama. Glavna razlika između tri navedena zakona je u tome što zakon iz 1929. godine ne propisuje obrazovanje budućih učitelja, kao dio školskog sustava uvedena je sustavna briga za zdravlje učenika i učitelja, uvedene su područne škole, a vrlo detaljno regulirano je pitanje nadzora nad pučkim školama na nekoliko razina. Osnovno školstvo dobilo je iznimno važnu ulogu u jačanju jugoslavenskog unitarističkog duha.

Ključne riječi: pučko školstvo, hrvatski školski zakon iz 1874. i 1888. godine, Zakon o narodnim školama iz 1929. godine, Hrvatska, Kraljevina Jugoslavija

Marina Šutalo

Osijek, Hrvatska/Croatia

Aktualizacija djelovanja Marije Pinterović

Actualization of Activities of Marija Pinterović

U izlaganju želim revitalizirati važnost djelovanja Marije Pinterović kroz analizu muzejske i arhivske građe Muzeja Slavonije. Primarno učiteljica zemljopisa i povijesti na Višoj djevojačkoj školi u Osijeku, a potom i njezina ravnateljica; punih trideset godina do odlaska u mirovinu. Ovaj rad se smješta u promišljanje izniklo suradnjom u proširivanju teme, odnosno priče, koju je započela izložba „Historija zaborava” o osječkim muzealkama, učiteljicama i darovateljicama. Izložba tematizira važnost aktualizacije uloge koje su žene imale na lokalnoj i široj razini u smisli razvoja istraživačkih, znanstvenih i obrazovnih aktivnosti na kraju 19. i početkom 20. stoljeća. Marija Pinterović, ali i druge žene iz Osijeka u razdoblju između dva svjetska rata su utjecale na političku emancipaciju žena ili barem na diversifikaciju uloga žene. Kroz humanitarni i obrazovni rad, Pinterović je sudjelovala u ekonomskom osamostaljivanju žena u Osijeku.

Ključne riječi: Marija Pinterović, obrazovanje, humanitarni rad, Historija zaborava

Valerija Turk-Presečki

Bjelovar, Hrvatska/Croatia

“Živi životom potpuno emancipirane dame koji nije za nastavnicu” – studija slučaja o društvenom položaju gimnazijskih profesorica u međuratnom Bjelovaru

“She Lives the Life of a Fully Emancipated Lady, Which Is Not Suitable for a Female Teacher” – A Case Study of the Social Status of Female Secondary School Teachers in Interwar Bjelovar

Izlaganje se temelji na studiji slučaja profesorice Francuskoga jezika Vere Mirković kojoj je bjelovarska gimnazija bila prvo radno mjesto. Radilo se o mladoj i obrazovanoj ženi, koja je svoje dvadesete godine provela u Parizu na prestižnoj Sorboni što utjecalo na oblikovanje njezina obrazovnog i duhovnog horizonta. Nakon godine dana rada profesorica Mirković upala je u brojne neprilike i verbalne okršaje s ondašnjim ravnateljem škole, profesorom Andrijom Ribarom, što je naposljetku rezultiralo gubitkom službe. Sačuvana arhivska građa o slučaju profesorice Mirković omogućila je širi istraživački uvid u načine na koje je državna vlast posredstvom ravnatelja škola normirala rad i ponašanje nastavnčkog kadra. Izlaganje se temelji na analizi dokumentacije iz serije *Povjerljivi spisi* iz koje je moguće pratiti razrađen sustav disciplinske odgovornosti i pokušaje osebujne profesorice da nadraste okvire društvene i spolne nejednakosti u lokalnom i širem nacionalnom kontekstu.

Ključne riječi: discipliniranje nastavnika, položaj profesorica, školstvo međuratnog Bjelovara

Danijel Vojak

Zagreb, Hrvatska/Croatia

A gdje su tu Romi ili iz povijesti obrazovanja romskog stanovništva u međuratnoj Hrvatskoj, 1918. – 1941.

“And Where Are the Roma?”: A Contribution to the History of Roma Education in Interwar Croatia, 1918–1941

Posebno izražena politika asimilacije Roma na hrvatskim područjima bila je uočljiva u drugoj polovini 18. st., a provodili su ju habsburški vladari Marija Terezija i Josip II. Jedna od bitnih mjera bilo je prisilno oduzimanje romske djece iz obitelji i njihovo smještanje na odgoj i obrazovanje u neromske kršćanske obitelji u ruralnim područjima. U ovom razdoblju ističe se promišljanja Nikole

Škrleca Lomničkog o integraciji Roma putem njihovog stručnog obrazovanja. Iako je većina njihovih mjera bila neuspješna u pokušaju asimilacije Roma, vlasti nisu odustajale od donošenje sličnih zakonskih mjera. Vlasti na hrvatskim područjima u razdoblju između dva svjetska rata nastavile su provoditi sličnu represivnu i asimilacijsku politiku prema romskom stanovništvu. U izlaganju će se analizirati kako su se središnje i lokalne vlasti odnosile prema pitanju integracije Roma u obrazovni sustav. Istraživanje se temelji na analizi demografskih izvora poput popisa stanovništva iz 1921. i 1931., arhivskih spisa iz Hrvatskog školskog muzeja, Hrvatskog državnog arhiva te periodičkih publikacija.

Ključne riječi: Romi, Savska banovina, Banovina Hrvatska, obrazovanje, školstvo

Perica Vujić

Osijek, Hrvatska/Croatia

Jezična obilježja udžbenika povijesti prve polovice 20. stoljeća

*Linguistic Features of History Textbooks
from the First Half of the Twentieth Century*

Prema Hylandu (2010) udžbenički diskurs čine dva dijela – znanstveni i pedagoški. Cilj je ovog rada opisati jezična obilježja obaju diskursa na primjeru udžbenika povijesti prve polovice 20. stoljeća te ih usporediti sa suvremenim udžbenicima. Rad se temelji na kvalitativnoj metodi provedenoj u programu Maxqda. Najprije se diskurs razvrstava na znanstveni i pedagoški, a zatim utvrđuju njihova jezična obilježja. U pedagoškom diskursu analiziraju se upute i načini kako se autori obraćaju učenicima, dok se u znanstvenom diskursu analiziraju načini iskazivanja uzročnosti na primjeru uzročnog prijedloga zbog i subordinatora jer i budući da. Utvrđuje se i njihova frekventnost te se uspoređuju sa suvremenim udžbenicima. Preliminarni rezultati pokazuju kako je u strukturi diskursa udžbenika povijesti prve polovice 20. stoljeća pedagoški diskurs sveden na minimum, dok u suvremenim udžbenicima on ima vrlo veliku ulogu.

Ključne riječi: udžbenički diskurs povijesti, znanstveni diskurs, pedagoški diskurs

Veronika Završki

Osijek, Hrvatska/Croatia

(Dis)kontinuitet praksi: osječko školstvo na kraju starog i početku novog poretka 1918./1919. godine

(Dis)Continuity of Educational Practices: Schooling in Osijek at the Transition from the Old to the New Order, 1918–1919

Suvremena historiografija 1918. godinu promatra ne samo kao prijelomni trenutak u hrvatskom školstvu, između raspada Austro-Ugarske Monarhije i oblikovanja nove južnoslavenske države, nego i kao razdoblje u kojem se politički prekid isprepletao s kontinuitetom školskih praksi usmjerenih prema njegovanju patriotizma. Na temelju izvještaja pučkih i srednjih škola, popisa učitelja te govora ravnatelja zaduženih za tranziciju školskih ustanova iz starog u novi sistem, istražuje se kako je politička promjena zabilježena i institucionalno posredovana u osječkim školama tijekom školske godine 1918./1919., a posebna je pozornost posvećena administrativnom (dis)kontinuitetu. Istraživanje pokazuje kako se ideologija nove države pri nastanku prenosila ustaljenim školskim praksama: govorima, ritualima te jezikom dužnosti i lojalnosti.

Ključne riječi: Osijek, školstvo, školska godina 1918./1919.

Vučina Zorić

Nikšić, Crna Gora/Montenegro

Prosvjetno-reformski učiteljski pokret u Crnoj Gori između dva svjetska rata

The Educational Reform Movement among Teachers in Montenegro between the Two World Wars

Prosvjetno-reformski učiteljski pokret u Crnoj Gori između dva svjetska rata predstavljao je značajan društveni i pedagoški pokret usmjeren prema modernizaciji obrazovanja, unapređenju položaja učitelja i podizanju opće razine prosvijećenosti stanovništva. Učitelji su, kao nositelji obrazovnih i kulturnih promjena, zagovarali dostupnije i kvalitetnije obrazovanje, suvremenije nastavne metode, suzbijanje nepismenosti te snažnije povezivanje škole s potrebama društva. Pokret je bio nadahnut idejama reformske pedagogije i težnjom prema demokratizaciji obrazovanja, pri čemu su učitelji djelovali ne samo kao prosvjetni djelatnici nego i kao važni društveni akteri u lokalnim zajednicama.

Njihov rad ostavio je značajan trag u razvoju crnogorskoga školstva i pedagoške misli.

Ključne riječi: učiteljski pokret; reformska pedagogija; obrazovanje; Crna Gora; međuratno razdoblje.

Edi Zubović

Dubrovnik, Hrvatska/Croatia

Djelovanje dubrovačke gimnazije između dva svjetska rata (1918.-1941.)

*The Work of the Dubrovnik Gymnasium
during the Interwar Period (1918–1941)*

Povijest dubrovačke gimnazije možemo pratiti još od razdoblja postojanja Dubrovačke Republike. Godine 1333. Malo vijeće je donijelo odluku kojom je predloženo imenovanje jednog talijanskog učitelja koji će doći u Dubrovnik podučavati mladež čitanju i pisanju te svim ostalim vještinama podučavanja. Dubrovačka gimnazija neometano je djelovala do pada Republike 1808. godine, kada je zgrada Collegium Ragusinum pretvorena u vojnu bolnicu. Od tada je pod nadzorom maršala Marmonta provedena prva ozbiljnija unutarnja reorganizacija škole koja se financirala sredstvima od sekulariziranih samostana ukinutih nakon uspostave francuske uprave. Dolaskom austrijske uprave u Dubrovnik, gimnazija je bez većih promjena djelovala do 1849. godine, ali je bila pod isključivim nadzorom političkih vlasti. Na njezinu je čelu bio okružni poglavar, koji je obnašao funkciju upravitelja (ravnatelja) gimnazije i prefekt – imenovan od strane učiteljskog zbora. Prevladavao je klasični skolopski sustav razredne nastave, a do 1869. službeni jezik bio je latinski, kada ga zamjenjuje hrvatski jezik.

Ključne riječi: Dubrovnik, gimnazija, međuratno doba, realna gimnazija

Fengru Zou

Beograd, Serbia/Srbija

***National Education through History Teaching:
Constructing Yugoslav National History in Primary School Textbooks
after the 1934 Curriculum Reform***

*Nacionalni odgoj kroz nastavu povijesti:
oblikovanje jugoslavenske nacionalne povijesti u udžbenicima za
osnovnu školu nakon nastavne reforme iz 1934. godine*

This study examines how national education was pursued through primary school history teaching in the Kingdom of Yugoslavia after the 1934 curriculum reform. It focuses on textbook narratives of liberation and unification, especially the representation of the period from the First Serbian Uprising in 1804 to the creation of the common state in 1918. The paper asks how this complex historical process was transformed into school knowledge for primary pupils and how it was linked to the ideology of integral Yugoslavism. Through qualitative textbook analysis, supported by critical discourse analysis and historical contextualisation, it examines narrative structure, key concepts, moral evaluation, and silences concerning political conflict and diversity. By doing so, the paper seeks to contribute to the study of interwar education and to the understanding of history teaching by showing how curriculum reform and textbook narratives shaped the teaching of national history in a politically and pedagogically charged context.

Key words: Kingdom of Yugoslavia; history teaching; primary school textbooks; integral Yugoslavism; national education

Dinko Župan

Slavonski Brod, Hrvatska/Croatia

***Školske spomenice kao izvor za istraživanje
ideologizacije školstva između dva svjetska rata***

*School Memorials as Sources for the Study of the
Ideologization of Education between the Two World Wars*

Školske spomenice su se sustavno počele voditi od 1880. godine kada su školske vlasti donijelu naredbu u kojoj je propisano kako se trebaju pisati spomenice. Školske spomenice kao izvor mogu poslužiti za istraživanja niz tema iz povijesti školstva kao što je svakodnevni život učenika i učitelja u školi, položaj učiteljica i učitelja u sredini u kojoj su radili, stanje školskih vrtova, provedba

ideoloških školskih praksi i rituala, povijest čitanja i knjižnica, pojava bolesti u školama i fenomen kulturno-antropoloških školskih praksi. U izlaganju ću na nekoliko primjera pokazati kako školske spomenice možemo koristiti kao izvor za istraživanje ideologizacije školstva između dva svjetska rata. Pri tome ću se voditi kritičkom teorijom Louisa Althussera koji je obrazovni sustav označio kao jedan od glavnih ideologijskih državnih uređaja. Ideologizacija je neodvojiva od obrazovnih institucija, jer se vladajuća ideologija kroz njih reproducira i od njih dobiva svoju materijalnu potporu.

Ključne riječi: školske spomenice, školski sustav, ideologija, Jugoslavija, prva polovina 20. stoljeća

Izdavač:
FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

i

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST
- PODRUŽNICA ZA POVIJEST SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE

Priredili:
Dinko Župan, Sergej Filipović i Nemanja Spasenovski

ISBN 978-953-314-299-9